

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

Helis Kuivjõgi
ISLAMI MÕISTETE JA ENAMLEVINUD
KÄIBEFRAASIDE INGLISE-ARAABIA-EESTI
VALIKSÕNASTIK
Magistritöö

Juhendajad:
filol. knd Enn Veldi
Kätlin Hommik-Mrabte

TARTU 2012

EESSÕNA

Käesolev magistritöö on valminud Kirjaliku tõlke magistriõppe lõputööna 2012. aastal. Töö eesmärgiks oli koondada kokku valik islami mõisteid ja moslemite seas enimkasutatavad käibefraasid. Teema valikul mängis rolli autori isiklik huvi islami vastu ning soov korrigeerida antud valdkonna rahvusvaheliste mõistete kirjaeesti kirjakeele reeglitele vastavaks. Mõistete kirjaeestis valitseb üldine segadus peamiselt araabiakeelsete sõnade eesti keeles edasiandmise reeglite mittetundmise või eiramise tõttu. Tõlkimisel püütakse sõnad vahendada eesti keelde võimalikult täpse häälduspildiga, mistõttu kohtab araabiakeelsete sõnade ladina tähestikus edasiandmisel enamasti praktilist transkriptsiooni.

Magistritöö koosneb kahest osast. Esimeses, teoreetilises osas antakse lühike ülevaade valitud valdkonnast, põhjendatakse lähemalt teema valikut, kajastatakse antud valdkonnas eelnevalt tehtud terminoloogiatööd, selgitatakse terminite valikut ja sõnastiku koostamise põhimõtteid ning antakse ülevaade sõnastiku koostamise käigus üles kerkinud probleemidest. Töö teine osa koosneb islami mõistete ja enamlevinud käibefraaside inglise-araabia-eesti valiksõnastikust.

Autor tänab töö valmimisele kaasaaitamise eest vormilist juhendajat filol. knd Enn Veldit ning islamoloog ja araabia keele filoloogi Kätlin Hommik-Mrabet sisulise juhendamise eest.

Suur tänu ka Tiina Paet'ile Eesti Keele Instituudist tööga seotud küsimuste konsulteerimise eest ning võimaluse eest kasutada käesolevas magistritöös peagi ilmuva Võõrsõnade Leksikoni parandatud trüki (ilmub 2012) arabismide käsikirja.

Tänu väärivad veel Peeter Päll Eesti Keele Instituudist asjakohaste tähelepanekute ja nõuannete eest ning autori abikaasa Younes Alamouri, kes araabia keelt emakeelena kõnelejana aitas sõnastikus toodud araabiakeelsete originaalvastete loomisel.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1 SÕNASTIKU VALDKOND – ISLAMI MÕISTED	5
1.1 Põgusalt islamist	5
1.1.1 Islam maailmas	6
1.1.2 Islam Eestis	6
1.2 Araabia keel – islami liiderkeel	7
1.2.1 Araabia sõnad eesti keeles	9
1.3 Varasem terminoloogiatöö	10
2 SÕNASTIKU KOOSTAMISEL TEKKINUD PROBLEEMID	13
3 SÕNASTIKU ÜLESEHITUS	16
3.1 Makrostruktuur	16
3.2 Mikrostruktuur	16
3.2.1 Märksõnad	16
3.2.2 Vasted	17
3.2.2.1 <i>Rahvusvahelised vasted</i>	17
3.2.2.2 <i>Araabiakeelsed vasted</i>	18
3.2.2.3 <i>Eesti keele vasted</i>	18
3.2.3 Määratlused	19
ISLAMI MÕISTETE JA ENAMLEVINUD KÄIBEFRAASIDE INGLISE- ARAABIA-EESTI VALIKSÕNASTIK	20
Sõnastikus kasutatud lühendid ja tähised	20
KOKKUVÕTE	75
KASUTATUD KIRJANDUS	76
Sissejuhatav osa	76
Sõnastikuosa	77
LISA: ET-EN REGISTER	78
<i>SUMMARY</i>	91

SISSEJUHATUS

Moslemid kogu maailmas, olenemata nende emakeelest, kasutavad islamist rääkides araabiakeelseid originaalväljendeid – *umma* sisene suhtlus toimub suures osas araabia kui islami liiderkeele mõistete ja terminitega. Neid tundmata on raske islami kohta õppida ja näiteks ingliskeelset islamiteemalist loengut jälgida, sest umbes 50% ulatuses toimub suhtlus araabiakeelsete mõistetega.

Religiooni reeglite tundmaõppimine on islamis uskumise kõrval teisel tähtsal kohal. Juba kõige esimene ilmutus Jumalalt algas käsklusega *Iqra!* (*Õpi! Loe! Retsiteeri!*). Tegemist on praktilise, kõiki eluvaldkondi hõlmava usundiga – Koraanist ja sunnast leiab teavet paastumisest pärimisseaduseni. Reeglite kogum teeb islamist mitte pelgalt usundi vaid kõiki eluaspekte hõlmava elustiili.

Islam on globaalne religioon – moslemeid leidub pea kõikidest rassidest ja rahvustest. Seetõttu on tähtis araabiakeelsete terminite rahvusvahelise universaalsuse säilitamine. Rahvusvaheliselt ongi mõistete kirja pilt kaitstud rangete transliteratsioonireeglitega. Probleeme tekib aga kirjakeelest väljaspool, mõistete hääldusest arusaamisel. Lihtkeeles, väljaspool ametlikke tekste kohtabki seetõttu erineva kirjakuju, häälduspilti mugandatud praktilist transkriptsiooni. Sama sõna kohta võib leida mitu erinevat kirja pilti. Transkribeerimisel tehtud valikud sõltuvad transkribeerija emakeelest. Lihtsa näitena saab tuua *j* tähe, mis inglise keeles hääldub kardinaalselt erinevalt eesti keele omast.

Käesolev magistr töö püüab pisut korrigeerida eespool mainitud segadust. Sõnastikus on toodud 1) rahvusvahelistele standarditele vastavad islami mõistete latinisatsioonid; 2) inglise ekvivalendid, mis kogutud akadeemiliselt tunnustatud sõnastikest (*Oxford, Cambridge jt*); 3) araabia keele originaalvasted, ning 4) eesti kirjakeele reeglitega kõlastatud mugandatud latinisatsioonid.

Sõnastiku idee sündis autori isiklikust huvist islami usu vastu, samuti oli islamialaste tekstide tõlkimisel praktiline vajadus korrektse, eesti kirjakeele reeglitele vastava kirja pildiga islami mõistete järele. Et tulevikus soovib käesoleva magistr töö autor oma tõlkijakarjääri siduda just islamialase kirjanduse tõlkimisega, oli mainitud ala

mõistete latiniseerimine eesti keeles teema, mis vajab selgitamist.

Idee sündis ka asjaolust, et Eesti ja muu maailma meedias valitseb aeg-ajalt segadus islami terminite kasutamisel. Näiteks on meie kohalikust meediast lipsanud läbi levinud viga mosleminaise näolooi (*nikaab*), *abaya* ja pearätiku kombinatsiooni segiajamine *burka*'ga, mis tähendab hoopis pealaest jalgadeni katvat kotitaolist riietuseset, mida kannavad peamiselt Afganistani naised ja mida teistes riikides kohtab väga harva.

Rahvusvahelisel tasandil saab sama veanäite tuua Prantsusmaalt: burka keelustamise seaduse jõustumise järel trahvitakse nüüd nikaabi kandvaid üliortodoksseid mosleminaisi – *burka*'t kui sellist kohtab Prantsusmaal harva. Korrektnen termin seaduse puhul oleks olnud *nikaab*, kuna usutavasti soovis Prantsusmaa keelustada näolooi kandmise.

Käesolev magistritöö on suunatud eelkõige eesti keelt emakeelena rääkivatele moslemitele, et neil oleks hõlpsam oma usu kohta õppida ning rahvusvaheliselt suhelda kõigi teiste riikide moslemitega. Sõnastikust saavad vajadusel abi ka näiteks ajakirjanikud, tõlgid, tõlkijad, teoloogid ja niisama islamihuvilised.

Autoril on plaan tulevikus islami mõisted edasi arendada islami terminoloogiaks ning koostada käesoleva magistritöö baasil islami oskussõnastik.

1 SÕNASTIKU VALDKOND – ISLAMI MÕISTED

1.1 Põgusalt islamist

Islam on noorim monoteistlik religioon judaismi ja kristluse kõrval, mis tekkis 7. sajandil Araabia poolsaarel Jumalalt prohvet Muhammedile (SAWS) saadetud ilmutuste kaudu. *Sõnasõnaliselt tähendab islam (Jumalale) alistumist ning selline sõna esineb juba Koraanis. Sõna pärineb samast tüvest, nagu tervitusena kasutatav as-salam, rahu* (Hämeen-Anttila 2006: 18). *Koraan koosneb prohvet Muhamedi ilmutustest, mille ta sai peaingel Gabrieli vahendusel ligikaudu aastail 610-632 (Ibid: 19). Koraan on ehtne vaid araabia keeles. Tegemist on peenes värsivormis ilmutusega, mida on võimatu muuta või võltsida.*

Vaga muslimi meelest pole Koraan ainuüksi prohvettilt pärinev sõnum, vaid kõige ehtsam Jumala sõna, mis muutus kuuldavaks Muhammadi vahendusel selges araabia keeles. Selle kaudu sai nähtavaks ka Koraani algkuju, mis on kirja pandud taevas oleval 'hästi valvatud tahvlil' (Schimmel 2001: 31). Islami järgi on araabiakeelne Koraan taevasse originaali täpne koopia.

Islami prohvet Muhammed (SAWS) oli lihtne Meka kaupmees, kes ei osanud ei lugeda ega kirjutada. *Umbes neljakümne aastaselt hakkas ta saama ilmutusi, mis koguti hiljem Koraaniks* (Hämeen-Anttila 2006: 22). Ilmutused, mida ta kuulutama hakkas, on oma autentsuses teadlaste huviorbiidis tänapäevani. Seitsmendal sajandil Koraanis mainitud faktid, nagu näiteks inimloote esimesed arengustaadiumid, mägede ülesanne maakera stabiliseerimisel, ookeanivete omavahel segunematus jne, on teadlaste poolt tänu teaduse ja tehnika arengule tõestatud alles 20. ja 21. sajandil.

Muslim – „see, kes alistub (Jumalale)–(Hämeen-Anttila 2006: 23) toetub oma usu praktiseerimisel viiele alustalale ehk kohustusele:

- 1) usutunnistus – moslemid tunnistavad, et Jumal on üksainus Jumal, ilma kaaslasteta, ning et Muhammed (SAWS) on Jumala sõnumitooja;
- 2) palve – moslemid palvetavad viis korda päevas: varahommikul, lõunal, pealelõunal, õhtul enne päikeseloojangut ja öö saabudes;
- 3) paast – ramadanikuul paastutakse päikesetõusust loojanguni – moslemid loobuvad joogist, söögist, seksuaalsuhetest ja keskenduvad oma hinge harimisele ning islamiteadmiste kogumisele;
- 4) almuste andmine – kohustuslik vaestemaks on 2,5% oma varalt ja

aastasissetulekult, mida makstakse hiljemalt ramadanikuus;

5) palverännak – iga-aastane palverännak Mekasse on kohustuslik kord elus neile, kes on selle sooritamiseks füüsiliselt ja majanduslikult võimelised.

1.1.1 Islam maailmas

Islam on oma järgijate arvukuse poolest suurim ning kõige kiiremini arenev religioon. Maailmas on kokku ligikaudu 1,2 miljardit moslemit.

Islamimaailm ei piirdu üksnes islami sünnipaigaga Lähis-Idas, vaid on levinud oma esialgselt territooriumist kaugemale väljapoole. Islamimaailm ulatub Marokost Malaisia ja Hiinani ning Kesk-Aasiast kuni sügavale Aafrikasse Saharast lõuna pool (Hämeen-Anttila 2006: 47).

Araabia keelt emakeelena kõnelevad muslimid on tänapäeval väikesearvuline vähemus ning suurima rahvaarvuga araabiakeelne islamiusuline maa Egiptus mahub vaevu kuue suurima islamiriigi hulka. Seda edestavad selgesti Indoneesia, Pakistan, India ja Bangladesh. Türgi, Egiptus ja Iraan moodustavad nende järel üsna tasavägise kolmiku (Ibid: 47)

Euroopas elab viis kuni kuus miljonit muslimit, Ühendriikides aga seitse kuni kaheksa miljonit, Saksamaal ja Prantsusmaal on kummaski praegu umbes tuhat mošeed, Inglismaal viissada (Armstrong 2003: 221).

Sunniitlus ja šiitlus on islami kaks põhiharu. Sunniite on tänapäeval umbes 80% moslemitest ning šiite 20% (peamiselt Iraanis, Süürias, Iraagis, Jeemenis) (Abiline 2008: 44).

1.1.2 Islam Eestis

Esimene suurem islami kogukond tekkis Eestis pärast Eesti- ja Liivimaa vägivaldset liitmist Vene tsaaririigiga 1721. aastal. Tollases Vene sõjaväes oli ka islamiusulisi tatarlasi ning püsivam islami kogukond tekkiski sõjaväeteenistusest vabanenud tatarlastest, kes jäid Eestisse elama. /--/ Tsaarivõimu eesmärk oli muuta tatarlastest mereväelased siinmail paikseteks elanikeks. Üheks abinõuks selle eesmärgi saavutamisel oli korraldus tatarlastest mereväelaste ja eesti tüdrukute sunduslikuks abieluks (Abiline 2008: 58-62).

Nõukogude Liidu rahvuspoliitika kaugem eesmärk oli kujundada ühtne venekeelne nõukogude rahvus. Sellega seoses soosis võim siseriiklikku migratsiooni, rahvuste

segunemist. Ka Eestisse toimus 1950.-1980. aastatel ulatuslik sisseränne erinevatest Nõukogude Liidu regioonidest. Eestisse ümberasujate hulgas oli ka islamiregioonist pärit inimesi – tatarlasi, aserbaidžaane, usbekke, türkmeene, kirgiise, kasahhe jt. Saabuti tööjõuna rajama Narva elektriijaama ja Maardu keemiakombinaati 1950. aastatel, olümpiaehitustele 1970. aastate lõpul, samuti sõjaväeteenistusse, tööle raudteele ja laevandusse (Ibid: 73-74).

Eesti Islami Koguduse vaimulik juht on alates 2002. aastast mufti Ildar Muhhamedšin, kes on sündinud Tallinnas 1971. aastal. Ta on rahvuselt tatarlane ning lõpetanud Mediina Islami Ülikooli Saudi Araabia Kuningriigis (Ibid: 76).

Toomas Abiline märgib veel, et Eestis elab ligikaudu 4000 islamiusulist inimest. Islamimaailmas harva ette tuleva nähtusena tegutsevad Eestis ühes koguduses koos nii sunniidid (u 98% siinsetest moslemitest) kui ka šiiidid (Ibid: 74-76).

Kuigi sisserännanud moslemid ja nende järeltulijad on siinmail elanud juba aastasadu, on viimase paarikümne aastaga suurenenud just eestlastest konvertiitmoslemite ehk nende hulk, kes ei ole sündinud moslemiks, vaid on islami usu võtnud vastu vabatahtlikult. Hetkel on eestlastest konvertiitmoslemeid, kes on oelnud ametliku islami usutunnistuse, kusagil 60-70 inimese ringis. Paljud neist elavad väljaspool Eestit, peamiselt islamiriikides: Egiptuses, Marokos, Tuneesias, ka Saudi-Araabias, Araabia Ühendemiraatides jne, kuid ka Euroopas ja Ameerikas.

1.2 Araabia keel – islami liiderkeel

Ühe eriala liiderkeel on keel, mille sõnavara sel erialal ees sammub ning teiste keelte sama ala sõnavara kujunemist oluliselt mõjustab (Agur 1972: 647).

Araabia keel (اَللُّغَةُ الْعَرَبِيَّةُ al-luġatu l-'arabiyyah või lihtsalt عربي 'arabī) on suurima kõnelejatearvuga semiidi keel, mis on lähedas suguluses heebrea ja aramea keelega. Keele nimetus ise tuleb araabiakeelsest sõnast 'arab, mille sõnatüveks on '-R-B ja millega väljendatakse igasugust liikumist, seega al-'arab on rändrahvas (beduiinid). Modernset araabia keelt peetakse 27 alakeelega makrokeeleks, mille erinevaid dialekte räägitakse üle kogu araabiamaailma ja mille ametlikuks keeleks on standard

araabia keel, mida üle araabia- ja islamimaade koolis õpetatakse (Homik-Mrabte 2012: 4).

Ametlik keel jaguneb kaheks:

1. modernne standard araabia keel: meedia ja raamatute keel, on võtnud üle Euroopa sõnavara ja grammatikat, samas püütakse uusi sõnu moodustada oma sõnatüvedega, kuid see ei ole väga oluline;

2. klassikaline araabia keel: klassikalise kirjanduse ja Koraani keel, mis ei ole muutunud juba ligi 14 sajandit (Ibid: 4).

Peale selle on veel dialektid, millel ametlik staatus puudub. Eestlaste jaoks kummalisena võib tunduda see, et erinevate araabia riikide kodanikud ei pruugi osata omavahel rääkida, kui ei ole koolis käinud ja ametlikku keelt õppinud. Dialektides tehakse äärmisel juhul talkshow 'sid ja kirjutatakse näidendeid (Ibid: 5).

Dialektid võivad omavahel erineda samavõrd kui näiteks eesti ja soome keel või prantsuse ja hispaania keel. Araabimaailmas räägitakse dialektidest ja mitte erinevatest keeltest vaid seetõttu, et keel on tänapäeval üks väheseid sidemeid, mis araabia maailma ühtsust hoiab – kunagise islami impeeriumi asemel eksisteerivad paljud iseseisvad riigid (Ibid: 5).

Araabia keel on väga palju oma sõnavarast teistele maailma keeltele laenanud (näiteks 15% hispaania keele sõnavarast on tulnud araabia keelest), eriti just teaduslikke termineid, näiteks meditsiinis, matemaatikas, astronoomias, filosoofias, kaubanduses jne, kuna läbi terve keskaja oli islami impeerium maailma kõige arenenumaks ning võimsamaks riigiks ning mõjutas väga paljusid teisi riike, kaasa arvatud Euroopat (Homik-Mrabte 2012: 9). Kuni 20. sajandi alguseni raviti Euroopas araablaste meditsiinikäsikirjade järgi. Kreeklaste ja roomlaste filosoofilised teosed hävitati keskaegses Euroopas, kuid araablastel olid need varem araabia keelde tõlkinud ning nüüd on need meile tänu araabia keelsetele tõlgetele kättesaadavad (Ibid: 9).

Kõige suurem mõju oli araabia keelele muidugi islamimaailma teistele keeltele, kus väga suur osa religioosest sõnavarast on araabia keelest üle võetud (näiteks: berberi dialektid, kurdi, pärsia, suahiili, urdu, hindi, bengali, türki, malai, indoneesia jm keeled). Samas ei saa seda sõnavara ainult islamile omistada – ka araablastest kristlased ja juudid kasutavad sõnu nagu Allah, salaad, šariaad jne (Homik-Mrabte 2012: 9).

1.2.1 Araabia sõnad eesti keeles

Araabiakeelseid võõrsõnu on eesti keelde jõudnud peamiselt läbi vahenduskeelte. Paljud araabiakeelsed sõnad on tuntud rahvusvaheliselt tänu araablaste märkimisväärsele panusele teaduse arengus. Araabiakeelsed võõrsõnad on näiteks *alkeemia*, *alkohol*, *algebra*, *algoritm* jne. Et araabia keele tähestik on ladina omast erinev, võetakse araabia sõnade latiniseerimisel aluseks rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteem.

Transliteratsioon (translitereerimine) (trans- + ladina keeles litera 'täht') on ühes kirjas kirjutatud teksti tähttähele kirjanepärase kirjas (EE 1996).

Sageli aetakse transliteratsioon segi transkriptsiooniga.

Transkriptsioon ehk tavaümberkirjutus (praktiline transkriptsioon) — lähtenime edasiandmine sihtkeele tähestiku abil, arvestades ka hääldust (Päll 1999: 630).

Eesti keeles vahendatakse araabiakeelseid sõnu kas võõrsõnana, mis on juba eesti keeles kinnistunud või tsitaatsõnana, kasutades tsiteerimiseks rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteemi. Levinud on ka praktilise transkriptsiooni kasutamine.

Emakeele Seltsi keeletoimkond arutas koosolekul 25. novembril 2008 ja 27. märtsil 2009 koostöös Tallinna Ülikooliga (Helen Geršman) koostatud soovitus araabia sõnade kasutamiseks eesti tekstis ning otsustas selle pärast avalikku arutelu oma 20. mai 2009. a koosolekul kinnitada. Araabia sõnu saab eestikeelsesesse teksti võtta kas täpsemas, tsitaatsõnakirjaviisis, või eesti hääldusele mugandatult, võõrsõnakirjaviisis (ES 2009).

Tsitaatsõnana kasutamisel on soovitatav aluseks võtta araabia nimede kirjutamise soovitus, mis põhineb ÜRO kohanimekorralduskonverentsi poolt heaks kiidetud latinisatsioonil (1977). Puhtlingvistilises kontekstis on mõeldav kasutada ka mingit muud üldiselt tunnustatud transliteratsiooni, millele tuleks sel juhul viidata.

Väljaspool täppistekste on mõeldav tsitaatsõnades loobuda diakriitilistest märkidest (*Ibid*).

Käesolevas sõnastikus kasutati tsitaatsõnade moodustamisel rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteemi DIN 31635 selles sisalduva š tähe tõttu tavapärase *sh* asemel.

Võõrsõnana eesti kirjaviisis kirjutamist võib vaja minna juhul, kui sõna

kasutussagedus on piisavalt suur. Et eesti keelde on araabia sõnu tulnud varem teiste keelte vahendusel, siis on paljud kirjakuju traditsioonilised (näiteks emiir, kaliif, minarett, mošee, šaik, vesiir, vilajett) ja neid revideerida ei ole vajadust. Soovitused puudutavad seega rohkem uusi võõrsõnu (Ibid).

Käesolevas sõnastikus on Emakeele Seltsi soovitused võetud araabia sõnade eesti keeles edasiandmise reegliteks. Sõnastiku latinisatsioonid järgivad ülaltoodud soovitusi.

1.3 Varasem terminoloogi töö

Eesti keeles varem koostatud islamiterminoloogia sõnastikke ei õnnestunud käesoleva magistritöö autoril leida. Leidub aga tõlkeid teistest keeltest.

Olavi Teppan tõlkis 2006. aastal soome keelest eesti keelde Jaakko Hämeen-Anttila *Islami taskusõnastiku*. Tõlkija kommenteerib oma tööd nii: *Tõsisem probleem oli ootuspäraselt nimede ja terminite transliteratsioon. Eesti keelt on selles küsimuses mõjutanud küll saksa, küll vene traditsioon, praegu aga on suur osa uudistetoimetajaid ja paraku ka teadlasi mugandunud inglispärase kirjapildiga. Kuna selge süsteem ja järjekindlus puudub isegi viimastel aastatel eesti keeles ilmunud teatmeteostes, oleks kohalikel lingvistidel ja entsüklopedistidel tagumine aeg ajurünnakuks, kuidas araabia ja pärsia nimesid ning mõisteid ikkagi maakeeles edasi anda. Tõlkijana jätkan vähemalt senikaua vastuvoolu ujumist ja püüan igasugust anglifitseerimist vältida (Koolibri 2007).*

Toodud tsitaat on ehe näide, et araabia sõnade ja terminite eesti keeles edasiandmine on tõlkijatele suureks probleemiks. Eelmises alapeatükis toodud praktilise transkriptsiooni kõrval leiab eesti keeles ka inglise või mõnest teisest keelest laenatud arabisme.

Islami taskusõnastik sisaldab 37 märksõna, mis enamuses on eestis ametlikult käibel olevad arabismid, seega tõlkija terminiloome on antud sõnastikus minimaalne. Tõlkija loodud terminid on tsitaatsõnad rahvusvahelisest transliteratsioonist, nii nagu Emakeele Selts kolm aastat peale *Islami Taskusõnastiku* ilmumist ametlikult ka sätestas. Tõlkija on otsustanud tsitaatsõnadel alles jätta diakriitikud, kuid ametlikel, võõrsõnastikest võetud tsitaatsõnadel diakriitikud puuduvad. Selline valik muudab

sõnastiku pisut kirjuks, tuleks otsustada, kas loobuda diakriitikutest kõigi tsitaatsõnade puhul või jätta alles kõigil sõnadel.

Islami taskusõnastiku tõlkija väidab, et eesti keele kontekstis kasutatakse palju teistesse keeltesse mugandunud araabia laensõnu, tänapäeval peamiselt inglise keele omi. Sellist tendentsi võib tõepoolest täheldada.

Karen Armstrongi raamatu *Islam* eesti keelde tõlkija Lia Rajandi on ingliskeelsest originaalist võtnud eestikeelsesesse tõlkesse muutmata kujul üle ka enamus raamatus toodud inglise keele arabisme. Eesti keelde on transkribeeritud inglise arabismid vaid sinnamaani, et *sh* on muudetud *š*-ks ja *j* on eestikeelses versioonis muudetud *dž*-ks, mis on muidugi õige lähenemine (kuigi klassikalises araabia keeles kõlab *j* pigem *ž*, eesti keeles on millegipärast kunagi otsustatud araabia transliteratsiooni *j* muuta *dž*-ks: vrd *hidžaab* – *hijab* [*hižaab*]), kuid tõlkija on jätnud tõlkimist alustades olulise taustatöö tegemata ega ole uurinud, millised raamatus toodud inglise keele arabismid on mugandunud ka eesti keeles. Seetõttu on raamatusse lipsanud inglise ja eesti arabismidest kokku pandud hübriide (Vrd nt *džihad* – *džihaad*, *šaria* – *šariia*, *qadi* – *kaadi*).

Annemarie Schimmeli *Islam* eestikeelse tõlke, mille on saksa keelest tõlkinud Haljand Udam, *nimede ja terminite kirjutamisel on aluseks olnud saksa algupärandid kasutatud kirjaviis, mis püüab olla araabia kirja edasiandmisel võimalikult täpne* (Schimmel, 2001: 153) seda tõepoolest ka on. Mõisted on esitatud transliteratsioonis, ära on jäetud diakriitikud ning järgitud on ühtset joont mõistete edasiandmisel. Paralleelselt on toodud ka eesti keeles mugandunud arabismid ehk võõr- ja tsitaatsõnad, kuid väikeseid 'näpukaid' eesti keele võõrsõnade kirjutamisel kohtab siingi (vrd *hadith* – *hadiith*, *ahmadiyya* – *ahmadija*, *fatwa* – *fatvaa*).

Eestis kasutatakse araabia sõnade edasiandmisel lisaks ametlikult tunnustatud kirjapildile tsitaat- või võõrsõnana kirjutamisel ka eesti keelde transkribeerimist. Näiteks on araabia sõnade eesti tähestikus transkribeerimist kasutanud käesoleva magistritöö sisuline juhendaja Kätlin Hommik-Mrabte nii oma mitmetes islamialastes tõlkeväljaannetes kui ka ilukirjandusse kuuluvast raamatus *Minu Maroko*. Tähelepanu väärrib asjaolu, et viimatinimetatud raamat on läbinud professionaalse toimetaja kontrolli, ent ka tema otsustas araabia sõnade latiniseerimisel eesti keeles arusaadavama transkriptsiooni kasuks. Valik on mõneti põhjendatud, *kuna iga keel on mitmekihiline, keeles on väga palju allkeeli ja eri*

stiile, ühte patta ei saa panna ilukirjanduskeelt ja oskuskeelt – kirjaniku vajadused keele kasutamisel on iselaadi (Heinapuu 2009). Et tegemist on ilukirjandusteosega, on valik transkribeeringute kasuks põhjendatud.

2 SÕNASTIKU KOOSTAMISEL TEKKINUD PROBLEEMID

Autor soovib, et käesoleval sõnastikul oleks lai sihtrühm. Seega mitte ainult eesti moslemid oma igapäevasuhtlusel, vaid ka näiteks ajakirjanikud ja tõlkijad võiksid sõnastikust abi saada, sest islam on teema, mida tihti kajastatakse. Seetõttu pidas autor mõistlikuks määratleda märksõnad selliselt, nagu need eesti keele kirjapildis soovitatavalt olema peaksid.

Lõputöö teemat valides ei aimanud autor, kui vähe on eesti keeles islamiga seotud araabia päritolu võõrsõnu – esialgne soov oli teha islami terminite võõrsõnastik, kuhu on kogutud kõik eesti keele (islamiga seotud) arabismid. Abi saamiseks pöörduti Eesti Keele Instituudi poole. Tuli välja, et Emakeele Seltsi keeletoimkond on koostöös Tallinna Ülikooli araabia keele spetsialistidega 2009. aastal kinnitanud araabia sõnade eesti keeles latiniseerimise soovitusel. Neid käesolevas töös aluseks võttes jäi kaks varianti: anda araabiakeelne sõna edasi juba eesti keeles eksisteeriva võõrsõnana (nt *hidžaab*, *mulla*, *hadž*, *salaat*) või tsitaatsõnana, mille moodustamisel tuleb kasutada rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteemi kirjapilti. Käesolev sõnastik ei sisalda kõiki Eestis mugandunud arabisme – nende kokkuotsimine peaks olema eraldi uurimistöö. Otsimist raskendab võõrsõnastike saadavus vaid paber kandjal, mis teeb võimatuks neist arabismide kiire ja efektiivse väljanõppimise. Uute võõrsõnade moodustamise eelduseks on sõna piisavalt tihe kasutus kogu eesti keele registris, mitte ainult nt eesti moslemite hulgas (autorile tundus, et nt *halal*, *abaya* ja *umma* on piisavalt tiheda kasutusega, kuid Eesti Keele Instituut nii ei arvanud). Seetõttu jäi olemasolevate eesti keele arabismide ja potentsiaalsete uute võõrsõnade sõnastiku idee kohe alguses kõrvale.

Tsitaatsõna kasutamisel tekib sõnastiku tavakasutaja jaoks probleem terminite hääldusele pihta saamisel, kuna rahvusvahelised transliteratsioonid kasutavad eranditult diakriitikut. Seega, peamine probleem sõnastiku loomisel oli kuidas anda termin edasi võimalikult täpse häälduspildiga? Varem on autor ning ka käesoleva magistratöö sisuline juhendaja kasutanud peamiselt eesti keelde mugandatud praktilist transkribeerimist, kus on kõik eesti keele eripärad sees – topeltvokaalid, ä-täht, ž, š jne. Selgus aga, et üheski rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteemis ei ole näiteks ž tähte, mis aitaks eestlasel transliteratsiooni *j* tähe hääldusele pihta saada (vrd *hijab* = *hidžaab*). Õnneks leiti ühest

transliteratsioonisüsteemist š täht, mis muudab vähemasti *sh* häälduse arusaadavaks (vrd *isha* = *iša*). (Mainitud transliteratsioonisüsteemis moodustati ka käesoleva sõnastiku rahvusvahelised vasted). Koostamise käigus tekkis idee lisada ühe veeruna tsitaatsõnade häälduspilt, kuid pisut infot otsinud, sai autor aru, et häälduspilt peaks samuti vastama kindlatele reeglitele, nt rahvusvahelise foneetilise transkriptsiooni (IPA) reeglitele. See oleks aga tavakasutajale samasugune pähkel, nagu rahvusvahelise transliteratsiooni kirjepilt. Autor kaalus veel häälduspildi alternatiivina seni tõlkimisel kasutatud praktilise transkriptsiooni veeru lisamist. Loobus aga ideest sõnastiku akadeemilisuse nimel (soovist järgida Emakeele Seltsi soovitusi – vt. *alapeatükk 1.2.1*).

Tsitaatsõnade hääldusprobleemi on käsitlenud ka Tiina Paet: *Eesti keeles on tsitaatsõnad ja -väljendid struktuurivõõruse skaalal kõige võõramad keelendid. /--/ Viimastel aastatel on eestikeelsetes tekstides tsitaatsõnade osatähtsus tunduvalt kasvanud, seetõttu on päevakorda tõusnud küsimus, kuidas neid ohtralt tarvitatavaid keelendeid hääldatakse. /--/ Keeletarvitajal on tsitaatsõnade hääldusega probleeme, sõnaraamatute koostamisel peaks tsitaatsõnade hääldusele enam tähelepanu pöörama. /--/ Mugandhääldust saab mõnel juhul lubada, kui see vastab eesti fonoloogilisele süsteemile* (Paet 2010: 3-4).

Probleem oli sõnastiku koostamisel ka sõnastiku liigi määratlemine. Autor ei soovi käesolevat sõnastikku nimetada oskussõnastikuks sel põhjusel, et terminiloome puhul saaks võimalikuks juba hoopis teine lähenemine araabia sõnade eesti keeles edasiandmisel. Autor ei varja siinkohal kerget rahulolematust käesoleva sõnastiku eesti keele tsitaatsõnaliste vastete osas ning jagab rahulolematust antud tööd juhendanud araabia keele filoloogi ja tööd nõustanud araabia keelt emakeelena kõnelejaga. Sõnastikus toodud eesti keele vasted on eesti keelereeglite järgimise nimel kaotanud araabia originaalhääldustäpsuse, mis moslemite rahvusvahelisel suulisel suhtlemisel on väga oluline. Eesti keelereegli nõrga koha näitena saab tuua araabia suulise kõne topeltvokaali *āā*, mis kõigi rahvusvaheliselt tunnustatud transliteratsioonisüsteemidega tähistatakse makroniga (*ā*). Jättes eesti keelde mugandades tsitaatsõnas ära diakriitikud, mis on ainus lubatud mugandamise viis võõrsõnade moodustamise kõrval, muutub topeltvokaal *āā* hoopiski ühekordselt kõlavaks *a*-ks. Mõnel juhul võib taoline lähenemine aga muuta sõna tähendust.

Kindlasti on viimane üks põhjustest, miks mitteametlikes tekstides on senini kasutatud enamasti praktilist transkribeerimist vastavalt lähtekeele hääldusele. See ei vasta aga Emakeele Seltsi poolt välja antud soovitudele araabia sõnade edasiandmisel eesti keeles.

Käesolevas sõnastikus toodud eesti vasted on aga piisavalt arusaadava kirjapildiga eesti keeles kasutamiseks ning võiksid olla aluseks isegi uute võõrsõnade moodustamisel, sest puuduvad diakriitikud ja sõna rõhk on toodud enamike mõistete puhul esimesele silbile (nagu eesti keeles oleme harjunud hääldama). Kui mõni siintoodud mõistetest muutub eesti keeles piisavalt kasutustihedaks, on võimalik see kerge vaevaga ümber muuta võõrsõnaks.

Käesolev sõnastik on mõisteid selgitav ning esitab mõisted vastavalt araabia keele sõnade eesti keeles edasiandmise soovitudele. Tulevikus võiks aga sõnastik olla aluseks islami oskussõnavara koostamisel – magistritöö autor leiab, et kõige täpsemini saab araabiakeelsed islami mõisted eesti keeles edasi anda juhul, kui luua mõistetest terminid. Võõrapäraste sõnade tavakeeles tsiteerimise reeglid asenduvad sellisel juhul terminiloome reeglitega.

Ühtlustamine ehk unifikseerimine on see etapp terminikorrastustöös, mis seisneb käibelolevate terminite kriitilises hindamises ning soovitatavate terminikujude kindlaksmääramises ja ka kooskõlastamises. Terminoloogia ühtlustamise tulemuseks võivad olla korrastatud terminite loendid (soovitusnimestikud), oskussõnastikud, nomenklatuurinimestikud või ka terministandardid (Kull 2000).

Magistritöö autor soovib tulevikus islami mõistetegega edasi tegeleda ja võimaluse korral muuta need islami oskussõnadeks. Terminite loomisel plaanib autor abiks võtta Tiiu Ereli raamatu *Terminiõpetus*, mida on korduvalt tsiteeritud ka käesolevas töös. Loodavad terminid leiaksid enne avaldamist kindlasti ka asjatundjatega kooskõlastamist.

3 SÕNASTIKU ÜLESEHITUS

3.1 Makrostruktuur

Arvi Tavasti 2009. aasta sügisel Tartu Ülikoolis peetud loengu *Terminoloogia alused* materjalidele toetudes on käesoleva magistritöö puhul tegemist *ad hoc* ehk tõlkeotstarbelise sõnastikuga.

Sõnastik on esitatud alfabeetilise sõnastikuna. Mõisted on toodud tähestikulises järjekorras, kuid mõistete üksteisele viitamisel loodud mõistegruppide abil saaks sõnastiku lihtsa vaevaga pöörata ümber ka mõisteliseks sõnastikuks. Arvi Tavast on mõistelisele sõnastikule andnud laiema määratluse, jagades sõnastiku „*mõisteliseks kolmes mõttes: vormiliselt, tehniliselt ja mõtteviisiliselt*“ (Tavast 2002: 403). Käesoleva sõnastiku puhul saaks struktuuri kerge vaevaga pöörata ümber vormiliselt mõisteliseks sõnastikuks, millisel juhul oleks „*valmissõnastik järjestatud eriala mõistesüsteemi alusel või esitatud mingis muus temaatilises järjestuses*“ (Ibid: 403).

3.2 Mikrostruktuur

Sõnastiku mikrostruktuur koosneb inglise keele märksõnast, kolmest erinevast vastest (rahvusvaheline, araabia ja eesti) ja eestikeelsest määratlusest. Märksõnad on esitatud tähestikulises järjekorras. Mõistegrupi põhiselt on viidatud sünonüümidele, antonüümidele, ülem-, alam- ja seotud mõistetele. Eestikeelse määratluse siseselt on allajoonimisega viidatud neile mõistetele, mis esinevad sõnastikus eraldi märksõnana.

Et tegemist on eelkõige eesti moslemitele suunatud sõnastikuga, on määratluste sõnastuses kasutatud islami tava järgivaid austavaid vormeleid ning suurtähti (nt *SAWS, Jumal, Koraan*).

3.2.1 Märksõnad

Käesoleva magistritöö autor valis märksõnad akadeemiliselt tunnustatud sõnastikest. Inglisekeelsed märksõnad on kokku kogutud *Oxford English Dictionary*, *Oxford Islamic Studies Online*, *Cambridge Dictionaries Online* jt akadeemilistest allikatest. Mõisted on esitatud nende sõnastike eeskujul püstkirjas ja suure algustähega.

Enamlevinud käibefraasid ja sõnaühendid on kaldkirjas.

Märksõnad on esitatud tähestikulises järjekorras ning viidetega on seotud omavahel sünonüümid, antonüümid, ülemmõisted (soomõiste või tervikumõiste), alammõisted (liigimõiste või osamõiste, ka kaasalluvad mõisted) ning viidatud on ka samasse mõistegruppi kuuluvatele mõistetele.

Märksõnad on valitud moslemite igapäevakeelest. Tegemist on valiksõnastikuga. Valikus on mõisted pea igast islami eluvaldkonnast. Märksõnade valikul sai määravaks samuti asjaolu, kas sõna esineb eesti keeles võõrsõnana – autor soovis koguda kokku ja talletada kõik islamiga seotud eesti keele arabismid. Võõrsõnade leidmisel oli abiks Võõrsõnade Leksikoni parandatud trüki käsiraamat, mis õnnestus hankida elektroonilisel kujul Eesti Keele Instituudist. Pisteliselt otsis autor arabisme ka Võõrsõnastikust, kuid kuna viimatimainitu on saadaval vaid paber kandjal, ei olnud võimalik arabisme sellest efektiivsel viisil eraldi välja selekteerida. Õigekeelsussõnaraamat on internetis küll kättesaadav, aga ka sellest ei ole kuidagi võimalik arabisme eraldi välja võtta. Arabismid leiti mõlemast lihtsa lehitsemise teel juhuslikult, mistõttu ei saa käesolevas töös toodud võõrsõnade loendit pidada täielikuks.

Enamus märksõnu on omavahel viidatud mõistegruppidesse. Näiteks on omavahel viidatud kõik usu alustalade ja tugisammastega seotud mõisted, islamipühad, erinevad vaimuliku- ning valitsejatiitlid, islamiõpetlaste nimetused, eraldi naiste ja meeste islamirõivad, seaduslikud staatused, usutasemed, pühakojaga seotud mõisted, palverännakumõisted jne. Sõnastikku võib seetõttu kasutada ka nt õppesõnastikuna islami kohta õppimisel, sest viited aitavad õppuril seostada omavahel seotud mõisteid ning teeb nende leidmise lihtsamaks.

3.2.2 Vasted

3.2.2.1 Rahvusvahelised vasted

Rahvusvahelised vasted on araabia keelest translitereerinud araabia keele filoloog Kätlin Hommik-Mrabte. Peale mõningast kaalumist erinevate rahvusvaheliste transliteratsioonisüsteemide vahel otsustati DIN 31635 transliteratsioonisüsteemi kasuks sel lihtsal põhjusel, et nimetatud süsteem sisaldab oma tähestikus eesti häälduspildile sobivat võõrtähte š, mis teeb näiteks sõna *išā* häälduspildi eestlasele arusaadavamaks *isha* asemel.

Š ja ʃ tähe asemel ei tohi kasutada tähe kombinatsioone sh ja zh. Need kaks võõrsõnatahte ei ole mingid nõukogude tähed, nagu kahtlustatakse, vaid eesti keeles juba XX sajandi algusest, kui meil võõrsõnade vastuvõtmine hoogu sai (Erelt 2001).

Š ja ʃ asendamine kahetäheühenditega tekitab häälde raskusi ja eksitab, sest lugeja ei pruugi teada, kas tegu on algupärase sh ja zh-ga või š ja ʃ asendustega. Näiteks hääldeb š-na nii š (paša) kui ka sh (hiina Alashan, inglise Shelley); sh võib hääldeuda ka eraldi silpides, s ja h häälikutena: toidunimes pasha, eesti liitsõnades kaunishing, presshein, samuti mitmetes nimedes. zh-ühendi taha võib peituda nii ʃ (ʃ elee, garaaʃ, leedu ʃuvintas) kui ka näiteks tš-na hääldev zh (hiina Hangzhou) (Mäearu 1993).

3.2.2.2 Araabi keelsed vasted

Araabi keelsed originaalvasted pani klassikalises araabia keeles kirja Younes Alamouri, kes räägib araabia keelt emakeelena. Lisaks kontrollis need üle araabia keele filoloog Kätlin Hommik-Mrabte.

3.2.2.3 Eesti keele vasted

Eesti keele vastetest on paksus kirjas toodud need, mis on eesti keeles käibel ametliku võõr- või tsitaatsõnana.

Kui mingit teise keele sõna on tarvis ikka väga sageli kasutada, on mõnigi kord otstarbekam ta mugandada – nii tekivad võõrsõnad (Raadik, 2000).

Erinevalt tsitaatsõnadest kirjutatakse võõrsõnu hääldepäraselt, st enam-vähem selle lähedalt ja kokkuleppeliste mugandustega, kuidas neid lähtekeeles hääldatakse. (Leemets, 2002).

Eesti Keele Instituudi loal kasutas autor oma töö koostamisel peatselt ilmuva Võõrsõnade Leksikoni parandatud trüki käsikirja. Tänu sellele oli mõistetes võimalik teha korrekture vastavalt parandustele uues Võõrsõnade Leksikonis. Näiteks ei ole uues VLis enam sellist määratlust islamiusulise kohta nagu *muhameedlane*. Lisaks on juurde tulnud uued islamialased võõrsõnad nagu *hidžaab* ja *ama*. Käesolev magistritöö aitas mõne märksõna ja määratlusega samuti Võõrsõnade Leksikoni parandada ja täiendada.

Eestis käibel olevad võõr- ja tsitaatsõnad on võetud lisaks Võõrsõnade Leksikoni käsikirjale ka Võõrsõnastikust ja Õigekeelsussõnaraamatust. Käesolev sõnastik ei sisalda kõiki eestis mugandunud arabisme – nende kokkuotsimine peaks olema eraldi uurimistöö. Otsimist raskendab võõrsõnastike saadavus vaid paberkandjal, mis teeb võimatuks neist arabismide kiire ja efektiivse väljanõppimise. Enamus vasteid tuletas

käesoleva magistritöö autor vastavalt eesti kirjakeele reeglitele rahvusvahelise transliteratsiooni vastest, jättes ära diakriitikud ja *ta*-mabruuta, mis teeb kirja- ja sõnastiku arusaamise lihtsamaks. Tavakasutaja ei pruugi transliteratsiooni diakriitikute tähendust mõista, kuigi, nagu eelmistes peatükkides juba kirjutatud, tekib diakriitikute ärajätmisega oht, et sõna tähendus muutub.

Muust eesti tekstist eristamiseks tuleb inglise, prantsuse, ladina või mis tahes muu keele sõnad kirjutada teises, nt kursiivkirjas, ning käänata saab neid ülakoma abil, kusjuures eesti käändelõpp ei ole kursiivis, nt homo sapiens'ist, töötas au pair'ina, arvestage tax free'd (Erelt 2001).

Ülaltoodut arvesse võttes on tsitaatsõnalised vasted esitatud kursiivkirjas.

3.2.3 Määratlused

Autor soovib tulevikus võtta käesolev sõnastik aluseks islami terminite loomisel ja defineerimisel. Käesolevas töös toodud määratlused ei pretendeeri definitsiooni pjedestaalile. Märksõnade määratlemisel on kasutatud sõnaseletusi ehk piirdeselgitust.

Sõnaseletused ei ole mõeldud mõistete teaduslike definitsioonidena. Nad kujutavad endast piirdeselgitusi, mille ülesanne on lähedasi mõisteid eristada ning tagada, et asja tundev sõnaraamatutarvitaja saaks aru, millise mõistega on tegemist, ja eemalseisja taipaks, millisele (kitsamale) erialale mõiste kuulub (Erelt 2007: 376).

Sama märksõna juures on toodud nii üldkeele mõiste kui ka islami mõiste määratlus. Määratlused on otsitud ning tõlgitud adekvaatsetest islamialastest allikatest. Need kontrollis üle ja kiitis heaks käesoleva magistritöö sisuline juhendaja, islamoloog ja araabia filoloog Kätlin Hommik-Mrabte. Määratluse siseselt on allajoonimisega viidatud neile mõistetele, mis esinevad sõnastikus eraldi märksõnana.

ISLAMI MÕISTETE JA ENAMLEVINUD KÄIBEFRAASIDE INGLISE – ARAABIA – EESTI SELETAV SÕNASTIK

Sõnastikus kasutatud lühendid ja tähised

AD	<i>anno Domini</i> (la Issanda aastal)
AH	<i>anno Hegirae</i> (la hidžra aastal)
ains	ainsus
AJAL	ajalugu
ar	araabia keel
DIN	DIN 31635 (1982) transliteratsioonisüsteem
en	inglise keel
et	eesti keel
hbr	heebrea keel
la	ladina keel
mitm	mitmus
nn	niinimetatud
nt	näiteks
nõ	niiöelda
POL	poliitika
RELIG	religioon
TÄNAP	tänapäev
vm	või muu
vt	vaata
(SAWS)	<i>salla-llahu alaihi wa sallam</i> (سَلَّى عَلَِّهِ اللهُ صَـ) – Jumala rahu ja õnnistus olgu temaga
=	sünonüüm
»	antonüüm (vastandsõna)
≥	ülemmõiste (soomõiste või tervikumõiste)
>	alammõiste (liigimõiste või osamõiste, ka kaasalluvad mõisted)
▶	viitab seotud mõistele
(sulud)	märksõna tähe võib ka ära jätta
<u>allajoonitud</u>	mõiste esineb sõnastikus vastena

A

Abayah

DIN 'abāyah

ar عبا ح

et abaya

Maani ulatuv pikkade varukatega naiste ülerõivas, enamasti musta värvi.

≥ **Hijab** > **Amirah, Burqa, Burqini, Jilbab, Khimar, Niqab**

Abd

DIN 'abd

ar عبد

et **Abd, abd**

Sulane, ori, teener, ülistaja (meessoost). Kasutatakse eesnime moodustamisel: *Abd* liidetakse Jumala suursugusust kirjeldava omadussõnaga, nt *Abdullah* (Jumala sulane), *Abdul Karīm* (Kõige Heldema sulane).

= **Ama**

Abu

DIN 'abū

ar أب

et **Abu, abu**

Isa, (kellegi) isa. Araabimaades kutsutakse mehi tihti *Abu X* (*X* asemel on esimese poja või tütre eesnimi), nt *Abu Ahmed* (*Ahmedi isa*).

» **Umm**

Adab

DIN 'adab

ar أدب

et *adab*

Islami kombed ja etikett, tulenevad sunnast.

= **Akhlaq**

Adat

DIN 'ādāt

ar عادات

et **adat**

Pärimus. Islamimaade tavaõigus, mille normid toimivad rööpselt šariaadiga, tuginevad peamiselt suulisele pärimusele ja võivad piirkonniti üksteisest erineda.

Adhan

DIN 'aḏān

ar أذان

et *adan*

Muessini palvelektuse, mis kõlab viis korda päevas mošee minaretist enne iga kohustuslikku palvust.

= **Azan** > **Iqama** ► **Masjid, Minaret, Muezzin**

Adhraa

DIN 'adra'
ar عذراء
et adra

Neitsi. Nt *Maryam al'Adra* (Neitsi Maarja).

Agal

= Iqal

Ahadith

DIN 'ahādīt
ar أحاديث
et ahadit

Uudised, ettekanded. Mitmuslik vorm sõnast hadiith.

= **Hadiths, Hadith**

Ahkam

DIN 'ahkām
ar أحكام
et ahkam

Käsud. Ains hukm. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslikud staatused vastavalt fikhi printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: fard, wajib, mustahabb, makruh, haram, halal. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk mubah.

= **Hukm ≥ Fiqh > Fard, Halal, Haram, Makruh, Mubah, Mustahabb, Wajib**

Ahl al-Kitab

DIN 'ahl ul-kitāb
ar أهل الكتاب
et ahl ul-kitab

Raamatu rahvas; RELIG varasema ilmutuse järgijad. Koraani termin selliste rahvaste kohta nagu juudid või kristlased, kes tunnistavad varasemaid pühakirju.

≥ **Allah > Dhimmi, Rasulullah ► Injil, Quran, Zabur**

Ahl us-Sunnah wal-Jamaa

DIN 'ahl us-sunnah wa-l-jamā'a
ar أهل سنة الجماعة
et sunniidid

Tava ja koguduse inimesed. Sunniidid on islami suurima põhivoolu järgijad, kes peale Koraani tunnistavad ka sunnat. Sunniidid loevad pärimuse kandjaks kogudust.

= **Sunnite > Sunnah » Shii**

Akhira(h)

DIN āḥirah
ar آخر
et ahira

Lõpp, lõppemine; RELIG Viimne Kohtupäev. Maapealses elus ehk dunya's tehtud valikutest sõltub, kas peale ahira't läheb inimene janna'sse või jahannam'isse.

» **Qadim > Dunya, Jahannam, Jannah, Qiyamah ► Hasana, Ithim**

Akhlaq

DIN *ahlāq*
ar اخلاق
et *ahlaq*
= **Adab**

Alhamdulillah

DIN *al-ḥamduli-llāh*
ar الحمد
et *alhamdulillah*

Hamdala ehk lausung *Tänu* ja kiitused *Jumalale!* Sarnane kristlaste ja juutide *Halleluuja!* (hbr *Halelu Yah*) lausungile.

≥ **Hamdalah** ► **Dhikr**

Alim

DIN *'ālim*
ar علوي
et *alim*

Teadja. Islamiõpetlane. Mitm *ulama*.

> **Ulama** ► **Faqih, Mawla, Muallim, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Allah

DIN *al-lāh*
ar الله
et **Allah**

Jumal, Ainujumal. Paljud Euroopa moslemid pooldavad sõna *Allah* säilitamist Euroopa keeltes, kuid täielikku üksmeelt selles küsimuses ei ole. Araabia keeles ei ole *Allah* pärisnimi, vaid tähendab *kindlat, ainukest Jumalat (der Gott, the God)*. Sama sõna kasutavad araabia keelt kõnelevad kristlased ristiusu Jumalast rääkides. Samas kasutatakse paljudes islamimaade keeltes *Jumala* tähistamiseks omakeelset nimetust (nt Pärsia *Hudá*). Sellest lähtuvalt on õigustatud eesti keeles *Allah* asemel ka sõna *Jumal* kasutamine.

> **Ahl al-Kītab, Islam, Muslim, Quran, Rasulullah** ► **Fitrah, La ilaha illallah, Shahadah, Tawhid**

Ama

DIN *'amat*
ar أمّ
et **Ama, ama**

Sulane, ori, teener, ülistaja (naissoost). Kasutatakse eesnime moodustamisel: *Ama* liidetakse Jumala suursugusust kirjeldava omadussõnaga, nt *Amatullah (Jumala sulane)*, *Amatul Karīm (Kõige Heldema sulane)*.

= **Abd**

Amin

DIN *āmīn*
ar آمين
et **aamen**

hbr, ar *Nii olgu! Nii saagu!* Öeldakse peale dua lausumist.

Amirah

DIN 'amīrah

ar أميرة

et amira

Printsess. Levinumaid mosleminaise rätitüüpe, mille puhul pannakse kõigepealt pähe puuvillasest trikootaž riidest mütsike ja selle peale torukujuline pealisrätt, mis ulatub rinnuni.

≥ **Hijab** > **Abayah, Burqa, Burqini, Jilbab, Khimar, Niqab**

Amir

DIN 'amīr

ar أمير

et emiir

Käskija, pealik, prints. AJAL valitsejatiitel islamimaades. *Emiiri* nimetust on kasutatud nii väejuhi, suguharu juhi kui teatud piirkonna valitseja kohta. Türgis anti tiitel kõrgetele ametnikele.

= **Emir** ► **Imam, Khalifah, Sultan, Wazir**

Ansar

DIN 'anṣār

ar أنصار

et ansar

AJAL Mediina linna elanikud, kellest said Prohveti (SAWS) nõ abilised ja kes andsid peavarju esimestele moslemitele, kui neid sunniti 622. aastal Mekast lahkuma, ning kes aitasid põgenikel rajada esimese moslemite kogukonna (umma).

► **Hijrah, Ummah**

Aqidah

DIN 'aqīdah

ar عقيدة

et aqida

Kreedo. *Iman*'i ja *din*'i nurgakivi, usu kindlad detailid ja printsiibid.

≥ **Din, Iman** > **Khawf, Rajah, Sabr, Taqwa, Tawba, Tawhid**

Aqiqah

DIN aqīqah

ar أقيقة

et aqiqa

Ühe või kahe lamba ohverdamine lapse sünni puhul tänulikkuse märgiks Jumalale.

Asr

DIN 'aṣr

ar عصر

et asr

Pärastlõuna, RELIG *pärastlõuna palve*. Üks viiest kohustuslikust palvest, mille aeg jääb *zuhr*'i ja *magribi* vahele.

≥ **Salah** > **Dhuhr, Fajr, Isha, Maghrib**

Assalamu alaikum

DIN *as-salāmu 'alaykum*

ar ان علاو على

et **salam aleikum**

Rahu teile!, tervitus.

> **Salam**

At-Taqwim al-Hijri

DIN *at-taqwīm al-hijrī*

ar انهم تحان ع س

et *at-taqwim al-hijri*

Hidžra kalender. Hidžra kalender ehk islamikalender on kuukalender, milles on 12 kuud, kuid mis on päikesekalendrist 10 päeva lühem. Islami ajaarvamine algas hidžra raga aastal 622 AD, mil prohvet Muhammed (SAWS) ja tema kaaslased põgenesid Mekast Mediinasse. Islami ajaarvamise tähis on AH (la *anno Hegirae* – *hidžra* aastal).

= **Hijri calendar, At-Taqwim al-Islami ≥ Hijrah > Muharram 1, Safar, Rabi ul-Awwal, Rabi ul-Thani, Jumada al-Ula, Jumada al-Thani, Rajab, Shaban, Ramadhan, Shawwal, Dhu al-Qadah, Dhu al-Hijja**

At-Taqwim al-Islami

DIN *at-taqwīm al-'islāmī*

ar انهم في الإسلامي

et *at-taqwim al-islami*

Islamikalender. Vt **At-Taqwim al-Hijri**.

= **At-Taqwim al-Hijri, Hijri calendar**

Audhu billahi min ashshaytani rrajim

DIN *'a'ūdū bi-l-lāhi min aš-šayṭāni r-rajīm*

ar أعوذ باللهي انش طائس ظئ

et *audu billahi min aš-šaytani r-rajim*

Tawwud ehk lausung *Otsin Jumalalt kaitset neetud saatana eest.* Lausutakse enamasti enne Koraani retsiteerimist ja enne palvetamist, kuid ka paljude teiste tegevuste alustamisel. Tavakohaselt järgneb sellele basmala.

≥ **Tawwudh > Basmalah, Istiadhah**

Awrah

DIN *'awrah*

ar عرج

et *awra*

Uskliku kehapiirkond, mis peaks võõraste pilkude eest kaetud olema. Mehel on *awra* nabast kuni pisut allapoole põlvi, naisel kogu keha, välja arvatud nägu ja käelabad.

> **Hijab, Muhajabah**

Ayah

DIN *āyah*

ar آ

et *aya*

Näide, ime, märk. Mitm ayat. Koraani üksikvärss. Koraani suurad koosnevad värssidest, mis jaotatakse kahte kategooriasse: üheselt interpreteeritavad (muhkam) ja mitmeti interpreteeritavad (mutašabih).

= **Ayat** ≥ **Fatihah, Quran, Surah** > **Muhkam, Mutashabih**

Ayat

DIN *āyāt*

ar آ آخ

et *ayat*

Mitmuslik vorm sõnast aya. Vt **Ayah**.

=**Ayah**

Ayatollah

DIN *āyatu l-lāh*

ar آخ الله

et **ajatolla**

Jumala märk, ime. Šiiitide kõrgeim vaimulikutiitel, sarnane ristiusu piiskopile.

> **Imam**

Azan

= **Adhan**

B

Basmalah

DIN *basmalah*

ar بسم الله

et *basmala*

Lausung *bismi-llahi r-rahmani r-rahim* (*Jumala, kõige halastavama, armulisema nimel*).

> **Bismillahi r-rahmani r-rahim, Bismillah**

Bidah

DIN *bid'ah*

ar بدع

et *bida*

Uuendus, leiutis, ketserlus, väärõpetus. Uuendus islami usukommetes ja seadustes, mida ei leidu Koraanis ega sunnas.

» **Sunnah**

Bin

DIN *bin*

ar بن

et *bin*

Poeg, (kellegi) poeg. Araabia mehenime osa – moodustab koos isa eesnimega nn isanime, mis võib asendada perekonnanime. Kasutatakse ka *ibn*, naisenimeses *bint* (*tütar*).

= **Ibn** » **Bint**

Bint

DIN *bint*

ar ت د

et *bint*

Tütar, (kellegi) tütar. Araabia naisenime osa – moodustab koos isa eesnimega nn isanime, mis võib asendada perekonnanime. Mehenimeses *bin* või *ibn*.

» **Bin, Ibn**

Bisht

DIN *bišt*

ar بيش

et *bišt*

Araabia (eriti Pärsia lahe riikide) meeste traditsiooniline, kuldse äärisega villane ülerie, mida kantakse *tawb*'i peal. Reeglina musta värvi, kuid ka pruun, bež või hall. Kantakse pigem pidulikkuse kui külma pärast. Naistele valmistatakse ka *bišt*-stiilis *abaya*'sid.

> **Ghutra, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Tarbush, Thawb**

Bismillah

DIN *bi-smi llāh*

ar بسم الله

et *bismillah*

Jumala nimel. Lausutakse enne igasuguse tegevuse sooritamist, otsides seeläbi Jumala kaitset ja heakskiitu sellele tegevusele (nt enne autosõitu, enne sööma asumist, enne looma tapmist toiduks jne).

≥ **Basmalah**, > **Bismillahi r-rahmani r-rahim**

Bismillahi r-rahmani r-rahim

DIN *bismi-llāhi r-rahmāni r-rahīm*

ar بسم الله الرحمن الرحيم

et *bismi-llahi r-rahmani r-rahim*

Jumala, kõige armulisema, halastavama nimel. Lausungit nimetatakse *Basmala* ning see on iga suura sissejuhataav vormel Koraanis, väljaarvatud 9. suura.

≥ **Basmalah** > **Bismillah**

Burqa

DIN *burqa'*

ar بقرعة

et **burka**

Riietus, mis katab kogu naise keha, pea kui ka näo. TÄNAP võib tähistada ka vaid näokatet.

≥ **Hijab** > **Abayah, Amirah, Burqini, Jilbab, Khimar, Niqab**

Burqini

DIN *burqīni*

ar شقرا

et *burqini*

Liibanonist pärit austraallanna Aheda Zanetti disainitud spetsiaalne ujumiskostüüm mosleminaistele, mis on valmistatud mitteliibuvast materjalist ja katab kogu keha, välja arvatud käelabad, nägu ja jalalabad. Tuletatud sõnadest *burka+bikini*. Kaubamärgi nimena tuntuks saanud *burqini* on muutunud mosleminaise ujumisriietust märkivaks sünonüümiks.

≥ **Hijab** > **Abayah, Amirah, Burqa, Jilbab, Khimar, Niqab**

C

Caliphate

= **Khilafah** ► **Caliphate system, Caliph, Khalifah, Khilafah system**

Caliphate system

= **Khilafah system** ► **Caliphate, Caliph, Khalifah, Khilafah**

Caliph

= **Khalifah** ► **Caliphate, Caliphate system, Khilafah, Khilafah system**

D

Daif

DIN *daif*

ar ضف

et *daif*

Nõrk. Hadiith, mille edastajatekett on nõrk; millel puudub autentsus.

≥ **Hadith, Hadith Qudsi, Sunnah** > **Mawdu** » **Hasan, Sahih** ► **Isnad**

Dawah

DIN *da'wah*

ar دعف

et *dawa*

Kutsumine. Islamisse kutsumine, islami tutvustamine.

Dhabihah

DIN *dabīḥah*

ar شايح

et *dabiha*

Looma rituaalne tapmine toiduks.

Dhikr

DIN *dikr*

ar لفس

et **zikr**

Avaldamine, väljendamine, hüüdmine, mainimine, meenutamine, invokatsioon. Jumala pidev meenutamine nii palves kui väljaspool palvet. Levinud väljendusviis on ḥamdala (Alḥamdulillah!) tihe lausumine.

= **Zikr** ► **Alḥamdulillah, Ḥamdalah, Ibadah, Salah, Dua**

Dhimmi

DIN *ḍimmī*

ar ذِي

et *dimmi*

AJAL *kaitstud kodanik islamiriigis, kes kuulus mingisse usku, mida Koraan tunnustab. Nende hulka kuulusid juudid, kristlased, zoroastriidid, hindud, budistid ja sikhid. *Dimmi*'dele oli lubatud täielik usuvabadus, nad tohtisid korraldada elu oma kogukonnas omaenda tavaõiguse järgi, samas nõuti neilt islami suveräänsuse tunnustamist.*

> **Ahl al-Kitab** ► **Injil, Quran**

Dhu al-Hijja

DIN *ḍū l-hijjah*

ar ذلحج

et *du l-hijja*

Hidjra kalendri 12. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Dhu al-Qadah

DIN *ḍū l-qa'dah*

ar ذانمعدة

et *du l-qada*

Hidjra kalendri 11. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Dhuhr

DIN *zuhr*

ar انظس

et *zuhr*

Keskpäev, RELIG keskpäeva palve. Üks viiest kohustuslikust palvest; fajr'i ja asr'i vahel. Keskpäeva all on mõeldud päikesetõusu ja päikeseloojangu vahelist ajalist punkti mitte kellaaega 12.00.

≥ **Salah** > **Asr, Fajr, Isha, Maghrib**

Din, Deen

DIN *dīn*
ar دِين
et *din*

Religioon, uskumus, konfessioon, eluviis. Šariaadi järgi elamise tee, kogu moslemi elu. Vt ka **Iman**.

= **Iman ► Aqidah, Khawf, Rajah, Sabr, Taqwa, Tawba, Tawhid**

Dishdashah

DIN *dišdāšah*
ar دَشْدَاشِح
et *dišdaša*

= **Thawb**

Dua

DIN *du'ā'*
ar دُعَاء
et *dua*

Hüüd, palve, suplikatsioon, soov. Jumala poole palumine, mida võib sooritada ükskõik kus, millal ja kuidas. Sunnast tuleneb *dua* peopesadesse lausumine.

> **Dhikr, Ibadah, Qunut, Salah ► Niyyah**

Dunya

DIN *dunyā*
ar دُنْيَا
et *dunya*

Maapealne elu. Maapealsele elule järgneb teispoalne elu. Maapealses elus tehtud valikutest sõltub, kas peale *ahira*'t läheb inimene *janna*'sse või *jahannam*'isse.

» **Qadim > Akhira(h), Jahannam, Jannah ► Hasana, Ithim**

E

Eid

DIN *'īd*
ar عِيد
et *id*

Pidustus, püha. Islamis on kaks suuremat püha: *id ul-adha* ja *id ul-fitr*. Neid tähistatakse koos perekonna, sugulaste ja tuttavatega, olulisel kohal on spetsiaalsed usukombed, palved ja pidusöök.

= **Id > Eid ul-Adha, Eid ul-Fitr, Id ul-Adha, Id ul-Fitr**

Eid ul-Adha

DIN *'īd ul-'aḏḥā*
ar عِيدُ الْأَضْحَى
et *id ul-adha*

Ohverduspüha. Du l-hijja kuu 10. päeval peetav püha, millega tähistatakse hadži lõppemist. *Id ul-adha* käigus ohverdatakse lammas, veis või kaamel (oleneb inimeste arvust) – selle kaudu mälestatakse prohvet Aabrahami kuulekust Jumalale. Ohvrilooma liha jagatakse kolmeks võrdseks osaks: endale, sõpradele ja almuseks.
= **Id ul-Adha** ≥ **Eid, Id** > **Eid ul-Fitr, Id ul-Fitr**

Eid ul-Fitr

DIN *'īd ul-fiṭr*
ar عيدافطر
et *id ul-fiṭr*

Paastukatkestuspüha. Ramadaani saum'i lõppemist tähistav püha šawwal'i kuu esimesel päeval. Selleks ajaks peaks zakat ul-fiṭr makstud olema.
= **Id ul-Fitr** ≥ **Eid, Id** > **Eid ul-Adha, Id ul-Adha**

Emir

= **Amir**

F

Fajr

DIN *fajr*
ar انفعس
et *fajr*

Koidik, RELIG koidikupalve. Üks viiest kohustuslikust palvest; iša ja zuhr'i vahel. Palvetatakse minut peale esimeste kiirte ilmumist, kui prohvet Muhammedi (saws) õpetuse kohaselt on piisavalt valge, et „musta niiti valgest eraldada“.
≥ **Salah** > **Asr, Dhuhr, Isha, Maghrib**

Faqih

DIN *faqīh*
ar فم
et *faqih*

Jurist. Mitm fuqaha. Islami jurist ning fikhi õpetlane.

> **Fuqaha, Fiqh** ► **Alim, Mawla, Muallim, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Faqir

DIN *faqīr*
ar فمس
et **fakiir**

Vaene. Askeetlik kerjasmunk islamist välja arenenud sufismi usuharus.

► **Sufi, Sufism**

Fard

DIN *farḍ*

ar فسض

et *farḍ*

Kohustuslik. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt fikhi printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: *farḍ*, *wajīb*, *mustahabb*, *makruh*, *haram*, *halal*. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk *mubah*.

≥ **Ahkam** > **Halal, Haram, Makruh, Mubah, Mustahabb, Wajib**

Fatihah

DIN *al-fātiḥah*

ar انفاتح

et **faatihā**

Avaja. Koraani esimene suura. Retsiteeritakse mitmetel olulistel puhkudel ja alati ka kohustusliku palve (salaat) ajal. Sarnane kristlaste meieisapalvele.

≥ **Quran, Salah** > **Ayah, Surah** > **Rakaah, Ruku, Shahadah, Sujud, Takbir, Tashahhud, Taslim**

Fatwa

DIN *fatwā*

ar ف ر

et **fatvaa**

Mufti ehk islami juristi otsus talle esitatud küsimuses. Mufti annab oma otsuse kooskõla šariaadiga.

► **Fiqh, Ijma, Shariah**

Fiqh

DIN *fiqh*

ar فم

et **fikh**

Mõistmine, teadmine. Islami õigusteadus, šariaadi uurimisega tegelev teadus. Käsitleb Koraanis ja sunnas leiduvate sätete rakendamist ühiskonna- ja usuelu korraldamisel.

> **Ahkam** ► **Faqih, Fatwa, Shariah**

Fitnah

DIN *fitnah*

ar فوح

et *fitna*

Katse, katsumus, tagakiusamine, vallatus, võrgutamise, kiusatus, segadus. Segadus islamisis, konfliktid ja tülid moslemite vahel.

» **Ijma**

Fitrah

DIN *fiṭrah*

ar فطسج

et *fitra*

Kalduvus, loomus, vaist, instinkt. Iga inimene sünnib loomupärase *tawhid*'ga, mis intelligenti, kaastunde jt omadustega moodustavad *fitra* ehk kaasasündinud loomuliku vaistu Allahi olemuse kohta.

≥ **Allah > Tawhid ► Shahadah**

Fuqaha

DIN *fuqahā'*

ar فقهاء

et *fuqaha*

Mitm vorm sõnast *faqih*.

= **Faqih ► Fiqh**

G

Ghaib

DIN *ḡaib*

ar غائب

et *gaib*

Nähtamatu, saladus, mõistatus. Koraan viitab, et inimene ei suuda Jumalat hoomata ega saa Teda näha, vaid peab Temasse uskuma.

≥ **Allah**

Ghazi

DIN *ḡāzī*

ar غاشي

et *ghasi*

Tiitel, mis antakse islamit kaitsnud ja islami eest võidelnud sõjameestele.

Ghust

DIN *ḡust*

ar غُصْم

et *gust*

Suurem rituaalne puhastumine, vajalik näiteks peale seksuaalvahekorda.

≥ **Salah > Tayammum, Wudu ► Ihram, Janabah, Muttahirah**

Ghutrah

DIN *ḡutraḥ*

ar رِجْل

et *gutrah*

Traditsiooniline araabia ja juudi meeste peakate. Musta-valge või punavalge ruuduline või üleni valge nelinurkne rätik, mis kaitseb nii kuuma, külma kui liivatormi eest. Reeglina kantakse koos *taqiya* ja *iqal*'iga. Tänapäeval on ruuduline *gutrah* saanud Palestiina vabadusliikumise sümboliks ja Läänes laialt levinud moeartikliks, mistõttu on tuntud ka kui *Palestiina rätik*. Erinevates araabia riikides tuntud veel ka kui *kufiyya*, *hatta*, *mašada* ja *šimag*, juutidel *sudrah*.

= **Kufiyyah, Hattah, Mashadah, Shimagh > Bisht, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Tarbush, Thawb**

H

Hadith

DIN *ḥadīṭ*

ar حدس

et **hadiith**

Kõne, vestlus, ettekanne, jutustus, juhtunu seletus, uudis, traditsioon. Mitm *ahadit*. Dokumenteeritud ülestähendused prohvet Muhammedi (SAWS) õpetustest ja tegudest, mida ei ole Koraanis, kuid mille säilitasid järeltulevatele põlvedele tema lähedased sõbrad ja pereliikmed. Hadiith võib olla nii autentne (*sahih*, *hasan*), nõrk (*daif*) kui ka väljamõeldud (*mawdu*) – vastavalt islamiõpetlaste kontrollile ja klassifikatsioonile.

= **Ahadith ≥ Sunnah > Daif, Hasan, Mawdu, Sahih ► Hadith Qudsi, Isnad**

Hadith Qudsi

DIN *ḥadīṭ qudsī*

ar حدس انمذظ

et **hadiith qudsi**

Otsene Jumala sõna väljaspool Koraani.

≥ **Sunnah > Daif, Hasan, Sahih ► Hadith, Isnad**

Hadiths

= **Ahadith**

Hafiz

Din *ḥāfiẓ*

ar حافظ

et **haafiz**

Hoidja, konservaator; keegi, kes teab midagi peast. Austav tiitel antakse usklikule, kes on terve Koraani pähe õppinud. Algselt nimetati kogu Koraani peast tundjat *hamil* (*kandja*); *haafiz* oli aga keegi, kes teadis peast vähemalt 100 000 hadiithi.

► **Hadith, Quran**

Hajjah

= **Hajji**

Hajji

DIN *ḥājjī*

ar ح اظ

et **hadži**

Palverändur. Mekas hadṭ il käinud mehe tiitel, lisanimi. Naisel *Hajjah*.

= **Hajjah ► Hajj**

Hajj

DIN *ḥajj*

ar حج

et **hadž**

Palverännak Mekasse. Üks islami viiest tugisambast (vt ka *Salah*, *Saum*, *Shahadah*, *Zakat*).

≥ **Mecca** > **Hajjah, Hajji** ► **Kaaba, Umrah**

Halal

DIN *ḥalāl*

ar حلال

et *halal*

Seaduslik, lubatud. Viitab üldiselt millelegi, mille Jumal on teinud lubatavaks, olgu see siis tegu, tava, toit, suhted vm. Samuti moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt fikhi printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: *fard*, *wajib*, *mustahabb*, *makruh*, *haram*, *halal*. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk *mubah*.

≥ **Ahkam** > **Fard, Haram, Makruh, Mubah, Mustahabb, Wajib**

Hamdalah

DIN *ḥamdalah*

ar حَمْدٌ

et *hamdala*

Lausung Alhamdulillah! (*Tänud ja kiitused Jumalale!*).

> **Alhamdulillah** ► **Dhikr**

Hanafi

DIN *ḥanaḥī*

ar حَنْفِيّ

et *hanafi*

Sunni islami neljast õiguskoolkonnast suurim, mille alusepanijaks oli Türgi õpetlane Abu Hanifa an-Nu'man ibn Thabit (699-767).

≥ **Madhab** > **Hanbali, Maliki, Shafii** » **Jafari**

Hanbali

DIN *ḥanbalī*

ar حَنْبَلِيّ

et *hanbali*

Sunni islami neljast õiguskoolkonnast rangeim, mille alusepanijaks oli Ahmad ibn Hanbal (780-855).

≥ **Madhab** > **Hanafi, Maliki, Shafii** » **Jafari**

Hanifah

DIN *ḥanīfah*

ar حَنِيفٌ

et *hanifa*

Monoteist. Ainujumalat tunnistav isik (naissoost).

= **Hanif**

Hanif

DIN *ḥanīf*

ar حنيف

et *hanif*

Monoteist. Ainujumalat tunnistav isik (meessoost).

= **Hanifah**

Haram

DIN *ḥarām*

ar حرام

et *haram*

Keelatud. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt fikhi printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: fard, wajib, mustahabb, makruh, haram, halal. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk mubah.

= **Muharram 2 ≥ Ahkam > Fard, Halal, Makruh, Mubah, Mustahabb, Wajib**

Hasana

DIN *ḥasana*

ar حسن

et *hasana*

Jumalalt saadav tasu heade tegude eest. Tuntud ka kui tawab. Viimsel Kohtupäeval kaalutakse inimese heategusid, kui neid on rohkem kui halbu, läheb inimene paradiisi (janna).

= **Thawab » Ithim ► Akhira(h), Dunya, Jahannam, Jannah**

Hasan

DIN *ḥasan*

ar حسن

et *hasan*

Hea, ilus, suurepärane. Autentse hadiithi paremuselt teine aste. Esimene aste on sahih.

≥ **Hadith, Hadith Qudsi, Sunnah > Sahih » Daif, Mawdu ► Isnad**

Hattah

DIN *ḥaṭṭah*

ar حط

et *hatta*

= **Ghutra**

Hijab

DIN *ḥijāb*

ar حجاب

et **hidžaab, hijab**

Midagi, mis varjab, katab. Tähistab islami seaduse kohaselt mosleminaise kogu riietust ehk kogu awra katet, millest osade islamiõpetlaste arvamuse kohaselt võivad välja jääda vaid nägu ja käelabad, teiste arvamuse kohaselt vaid silmad. Läänemaailmas kasutatakse pigem mosleminaise peakatte tähenduses.

≥ **Awrah > Abayah, Amirah, Burqa, Burqini, Jilbab, Khimar, Niqab > Muhajabah**

Hijrah

DIN *hijrah*

ar عسج

et **hidžra, hedžra**

Väljaränne. Prohvet Muhammedi (SAWS) ja esimese *umma* väljaränne Mekast Mediinasse aastal 622 AD. Tähistab islami ajaarvamise algust.

> *At-Taqwim al-Hijri*

Hijri calendar

= *At-Taqwim al-Hijri, At-Taqwim al-Islami*

Hukm

DIN *ḥukm*

ar حكم

et *hukm*

Käsk. Mitm *ahkam* (*käsud*). Inimese teole või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt fikhi printsiipidele.

= **Ahkam** ≥ **Fiqh**

I

Ibadah

DIN *‘ibādah*

ar عبادة

et *ibada*

Ülistus. Üldine kirjeldus kõigele, mida inimene teeb Jumala nimel ja mida Jumal aktsepteerib. *Ibada* võib olla tegu, kavatsus või suusõnaline väljendus, seega nähtav või nähtamatu. *Ibada* puhul on oluline osa niyya’l.

> **Dhikr, Dua, Salah** ► **Niyyah**

Iblis

DIN *‘iblis*

ar إبته ط

et **iblis, saatan**

= **Shaytan**

Ibn

DIN *ibn*

ar بن

et **ibn**

= **Bin** » **Bint**

Id

DIN 'īd

ar عيد

et id

= **Eid** > *Eid ul-Adha, Eid ul-Fitr, Id ul-Adha, Id ul-Fitr*

Id ul-Adha

DIN 'īd ul-'aḏḥā

ar عيد الأضد

et id ul-adha

= **Eid ul-Adha** ≥ **Eid, Id** > *Eid ul-Fitr, Id ul-Fitr*

Id ul-Fitr

DIN 'īd ul-fīṭr

ar عيدافطى

et id ul-fīṭr

= **Eid ul-Fitr** ≥ **Eid, Id** > *Eid ul-Adha, Id, Id ul-Adha*

Iftar

DIN ifṭār

ar إفطار

et iftar

Paastukatkestus. Ramadaani ajal paastupäeva lõppu tähistav õhtusöök.

≥ **Ramadhan, Sawm** > **Suhur**

Ihram

DIN ihrām

ar إحرام

et ihram

1. *Füüsilise ja hingelise puhtuse seisund, mis on vajalik hadṭi või umra sooritamiseks. Saavutatakse rituaalse puhastamise teel (gusl), mis sisaldab peale pesemise meestel ka küunte- ja juustelõikust ning habemeajamist. Hingeline seisund saavutatakse niyya abil.* 2. Ülekantud tähenduses ka meeste *palverännakurõivastus*, mis koosneb kahest kokkuõmblemata linast: izar alakeha varjamiseks ja rida ülakeha varjamiseks.

= **Janabah** > **Izar, Rida** ► **Ghusl, Hajj, Niyyah, Umrah**

Ijma

DIN ijmā'

ar إجماع

et ijma

Konsensus, kokkulepe, ühine arvamus. Islami kogukonna konsensus, mis muudab otsuse seaduslikuks. Rakendatakse selliste seaduste puhul, mida ei ole käsitletud Koraanis ega sunnas.

» **Fitnah** ► **Fatwa, Ijtihad, Shariah**

Ijtihad

DIN ijtiḥād

ar اجتهاد

et ijtihad

Pühendumus, jõupingutuste rakendamine, visadus. Seaduste tõlgendus ja uute käitumisreeglite formuleerimine islamiõpetlaste poolt. Õpetlast, kellel on õigus teostada *ijtihad'*, nimetatakse muft tahiidiks.

> **Mujtahid ► Fatwa, Ijma, Shariah**

Imam

DIN 'imām

ar إمام

et **imaam**

1. Sunniitlikus islamis palvuse juht. Eespalvetaja rollis võib olla igauks, kes teab peast kõige enam suurasid – imaamiks võib seega olla nii mees, naine kui ka laps. Imaamil ei ole maa ja taeva vahelise vahendaja rolli nagu preestritel ja õpetajatel kristluses, kuna igal oleval on otsesid oma Loojaga.

2. Šiitlikus islamis on imaam kogukonna juht või kõrgeim vaimulik.

3. AJ vaimulik valitseja (seda nime kandsid nt kaliifid).

> **Ayatollah ► Amir, Khalifah, Sultan, Wazir**

Iman

DIN 'īmān

ar إيمان

et *iman*

Usk, uskumine, uskumus. Kõigesse uskumine, mida Jumal on avaldanud läbi Koraani ja Prohveti (SAWS) sunna. Islami aluseks on usk Jumalasse, Tema inglitesse, Tema raamatutesse (vt Quran, Injil, Ahl al-Kitab) Tema sõnumitoojatesse, Viimsesse Kohtupäeva ja nii heasse kui halba saatusesse (qadr). *Iman* on selle kõige suusõnaline tunnistamine, südamega uskumine ja islami kombe kohaselt käitumine. *Iman* kasvab heade tegude sooritamisega ja kahaneb patustamisega.

= **Din ≥ Muslim** > **Aqidah, Khawf, Rajah, Sabr, Taqwa, Tawba, Tawhid**

Injil

DIN 'injīl

ar إنجيل

et *injil*

Allahilt prohvet Jeesusele saadetud evangeelium (mitte Piibel). Seda raamatut tänapäeval enam ei eksisteeri, kuid üksikuid osi sellest ning selle mõjutusi võib leida Uuest Testamendist ja teistest evangeeliumidest, mis Uude Testamenti ei jõudnud (nt *Barnabase Evangeelium*). Sellegipoolest on raske kindlaks teha, millised osad Uuest Testamendist pärinevad *injil*'ist.

> **Quran, Zabur ► Ahl al-Kitab**

Intifadah

DIN *intifāḍah*

ar انتفاخ

et **intifaada, intifada**

Maha raputamine, vabanemine. AJ, POL mõiste, mida araablased kasutasid 1920-30ndatel võitluses juutide Palestiinasse asumise vastu; TÄNAP alates 1988. aastast tähistab okupeeritud alade vastuhakku Iisraeli võimule.

Iqal

DIN 'iqāl

ar عقال

et iqal

Nöörist valmistatud must võru, mis hoiab paigal meeste pearätti *gutra*'t.

= **Agal** > **Bisht, Ghutrah, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Tarbush, Thawb**

Iqamah

DIN 'iqāmah

ar إلهيح

et iqama

Teine palvelekutse. Kõlab vahetult enne palve algust ning koosneb samadest lausetest, mis esimene palvelekutse (*adan*), kuid kordusi on vähem ning üks lause on lisaks (*tõuske palveks!*). Palvetatakse koheselt peale *iqama* kõlamist.

> **Adhan**

Isha

DIN 'iṣā'

ar انشاء

et iša

Õõ, RELIG *ööpalve*. Üks viiest kohustuslikust palvest, mille aeg jääb *magrib*'i ja *fajr*'i vahele.

≥ **Salah** > **Asr, Dhuhr, Fajr, Maghrib**

Islam

DIN 'islām

ar إضلاو

et islam

Alistumine, allaheitmine, rahu leidmine. Täielik allumine Jumala tahtele. On tuletatud tüvest *s-l-m*, millest pärinevad ka *salam* (*rahu*), *salama* (*tervis, täius*) ja *aslama* (*end allutama, rahu leidma*). Ingel Gaabrieli kaudu Jumalalt Prohvet Muhammedile (SAWS) saadetud ilmutustel rajanev usund.

> **Allah, Muslim, Quran**

Isnad

DIN isnād

ar إضاد

et isnad

Hadiithide edastamisahel. Pärimust kuulnud isikud moodustavad hadiithi edasiandjate ahela, mis ulatub Muhammedi (SAWS) või mõne tema lähikondlaseni.

≥ **Hadith, Hadith Qudsi, Sunnah** > **Daif, Hasan, Mawdu, Sahih**

Istiadhah

DIN isti'ādah

ar اضاضح

et istiada

Šaitaani eest Jumalalt kaitse palumine. Mujalt kaitse otsimine on *širk* (nt talismanide või amulettide kandmine ja nendele väe omistamine, pühakute ja prohvetite poole palvetamine jne). Jumalalt palutakse kaitset *tawwud*'i lausumisega: *Audu billahi min*

aš-šaytani r-rajim (Otsin Jumalalt kaitset neetud saatana eest). Tavakohaselt järgneb sellele *basmala*.

> **Audhu billahi min ashshaytani rrajim, Basmalah, Tawwudh**

Itab

DIN 'itāb

ar عواب

et itab

Karistus, noomitus. Dunya's Jumala karistus või needus patustamise eest.

» **Rahma** > **Ithim, Jahannam, Khawf**

Ithim

DIN 'itim

ar إشى

et itim

Patustamise eest saadavad miinuspunktid Jumalalt. Kui miinuspunkte koguneb plusspunktidest rohkem, läheb inimene *ahira's jahannam*'isse.

» **Hasana** > **Itab** ► **Akhira(h), Dunya, Jahannam, Jannah**

Izar

DIN izār

ar إزار

et izar

Kaheosalise *ihram*'i alakeha kattev osa.

≥ **Ihram** > **Rida**

J

Jafari

DIN ja'farī

ar ظف س

et jafari

Šiiia islami õiguskoolkond.

≥ **Madhab** » **Hanafi, Hanbali, Maliki, Shafii**

Jahannam

DIN jahannam

ar ظى

et jahannam

Põrgu. Maapeelses elus ehk *dunya's* tehtud valikutest sõltub, kas *ahira's* läheb inimene *janna'sse* või *jahannam*'isse.

= **Nar** » **Jannah** > **Akhira(h), Dunya, Qadim** ► **Hasana, Itab, Ithim**

Jahiliy(y)ah

DIN *jāhiliyyah*

ar ظَاهِرٌ

et *jahiliyya*

AJAL *islamieelne aeg, ignoratsuse aeg*; TÄNAP viitab ükskõik millisele olukorrale või inimesele, millel või kellel puudub Jumala juhatus.

Jalabiyah

DIN *jalābiyah*

ar ظَلَّحٌ

et *jalabiya*

Traditsiooniline meeste täispikk rõivastus Egiptuses ja Sudaanis, mis sarnaneb *tawb*'ile, kuid millel pole kraed ja mille varukad ja üldlõige on reeglina laiemad.

> **Bisht, Ghutra, Iqal, Khuff, Taqiyah, Tarbush, Thawb**

Janabah

DIN *janābah*

ar ظَنَحٌ

et *janaba*

Suurem rituaalse ebapuhtuse seisund (näiteks peale seksuaalvahekorda). Rituaalselt puhtasse seisundisse jõudmiseks tuleb sooritada *gusl*.

= **Ihram ► Ghusl**

Janazah

DIN *janāzah*

ar ظَنَجٌ

et *janaza*

Matusepalve, matuserongkäik.

≥ **Mawt, Wafat**

Jannah

DIN *jannah*

ar ظَنَحٌ

et *janna*

Taevas, paradiis, aed. Maapeelses elus ehk *dunya*'s tehtud valikutest sõltub, kas *ahira*'s läheb inimene *janna*'sse või *jahannam*'isse.

» **Jahannam** > **Akhira(h), Dunya, Qadim ► Hasana, Ithim**

Jihad

DIN *jihād*

ar ظَادٌ

et **džihaad, jihad**

Usinus, visadus, võitlus, vastupanu. Võitlus kõige kurja vastu iseendas ja vastupanu patustele ahvatlustele (*sisemine džihaad*). *Umma* kaitsmine relvastatud rünnaku eest (*väline džihaad*).

Jilbab

DIN *jilbāb*

ar ظَفَابٌ

et *jilbab*

Pikk, laia lõikega üleriie, mis katab naise keha, välja arvatud pea, kaela, käe- ja jalabad. Ei tähenda kindlat riietuseset vaid ükskõik millist rõivast, mis on lai ja katab naise keha.

≥ **Hijab** > **Abayah, Amirah, Burqa, Burqini, Khimar, Niqab**

Jinn

DIN *jinn*

ar ظ

et **džinn**

Vaim. Jumala poolt suitsuta tuleleegist loodud vaimne olend, kes elab kõrvuti inimesega, kuid kes on inimesele nähtamatu (asub teises dimensioonis). Džinnid on samuti allutatud islami seadusandlusele ning nende üle mõistetakse teispoosuses (*ahira*) kohut vastavalt nende tegudele maapealses elus (*dunya*). Džinnidel on sarnaselt inimestele perekonnad, erinevad rahvused ja usundid. Nad võivad olla nii head kui halvad.

Jumada al-Akhira

DIN *jumādā l-āhira*

ar ظَادُ الْآخِرَةِ

et *jumada l-ahira*

= **Jumada al-Thani**

Jumada al-Thani

DIN *jumādā at-tāniya*

ar ظَادُ الْثَانِيَةِ

et *jumada at-taniya*

Hidžra kalendri 6. kuu.

= **Jumada al-Akhira** ≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Jumada al-Ula

DIN *jumādā l-'ūlā*

ar ظَادُ الْأُولَى

et *jumada l-ula*

Hidžra kalendri 5. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

K

Kaaba

DIN *ka'bah*

ar كَعْبَةٌ

et **Kaaba**

Kuubikujuline kivist ehitis *Al-Masjid-al-Haram*'is (*Pühas Mošees Mekas*), mille suunas kõik moslemid palvetavad. Aadam ehitas Kaaba tänutäheks Jumalale, et

Jumal talle andestas. Hiljem ehitas Jumala käsul prohvet Aabraham koos oma poja Ismaeliga Kaaba uuesti üles ja hakkas inimesi sinna palverännakule kutsuma.

≥ **Mecca** > **Hajj, Tawaf, Umrah, Zamzam**

Kafir

DIN *kāfir*

ar كافر

et **ka(a)fir**

Uskmatu. (Islami)usu hülgaja, uskmatu.

> **Taqhut**

Kalam

DIN *kalām*

ar كلام

et *kalam*

Arutus, vaidlus teoloogilistes küsimustes, mis rajaneb islami põhiväidetest. Terminit kasutatakse enamasti islami skolastilise teoloogia traditsiooni kohta.

> **Mutazili**

Kandurah

DIN *kandūrah*

ar كندرج

et *kandura*

= **Thawb**

Khalifah

DIN *ḫalīfah*

ar خلف

et **kaliif**

AJ islami vaimuliku juhi ehk Muhammedi (SAWS) järglase tiitel. Kaliifidele kuulus nii vaimulik kui ka ilmalik võim esimestes pärast Muhammedi (SAWS) surma rajatud riikides. Hiljem kandsid *kaliifi* tiitlit Egiptuse ja seejärel Türgi sultanid.

= **Caliph** > **Caliphate, Caliphate system, Khilafah, Khilafah system** ► **Amir, Imam, Sultan, Wazir**

Kharaj

DIN *ḫarāj*

ar خراج

et **hara(a)dž**

AJAL maamaks islamimaades elavatelt mittemoslemiteilt.

Khawf

DIN *ḫawf*

ar خوف

et *hawf*

Hirm, kartus. Oluline osa *iman*'ist – hirm Jumala karistuse (*itab*) ees hoiab muslimit patustamast ja ärgitab teda headele tegudele.

» **Rajah** ≥ **Din, Iman** > **Aqidah, Sabr, Taqwa, Tawba, Tawhid**

Khilafah

DIN *ḥilāfa*
ar خِلاَفَة
et **kalifaat**

Kaliifi valitsemisala.

= **Caliphate** > **Caliphate system, Caliph, Khalifah, Khilafah system**

Khilafah system

et **kalifaadisüsteem**

Moslemikogukonna (*umma*) juhtimise kalifaadisüsteem. Peale Muhammedi (SAWS) surma võtsid *umma* juhtimise üle neli kaliifi, kes on AJAL tuntud kui Rašidun: *Abu Bakr bin Abu Qahafa, Umar bin al-Khatab, Uthman bin Afan* ja *Ali ibn Abi Talib*.

= **Caliphate system** > **Caliphate, Caliph, Khalifah, Khilafah, Rashidun**

Khimar

DIN *ḥimār*
ar خِمَار
et *himar*

Mosleminaise pearätik, mis katab vöökohani, välja arvatud näo. *Himar*'iks kutsutakse ka laia keebitaolist üleriiet, mis ulatub põlvedeni.

≥ **Hijab** > **Abayah, Amirah, Burqa, Burqini, Jilbab, Niqab**

Khuff

DIN *ḥuff*
ar خُف
et *huff*

Nahast sokk, milliseid omal ajal kandis ka Prohvet Muhammed (SAWS).

> **Bisht, Ghutra, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Tarbush, Thawb**

Khula

DIN *ḥula'*
ar خُلَا
et *hula*

Naise algatatud abielulahutus.

> **Talaq**

Khutbah

DIN *ḥuṭbah*
ar خُطْبَة
et *hutba*

Jutlus, loeng. Enamasti reedesel kogukonnapalvusel mošees peetav jutlus.

Koran

= **Quran**

Kufiyyah

DIN *kūfiyyah*
ar كُفْيَة
et *kufiyya*

= **Ghutra**

L

La ilaha illallah

DIN *lā ilāha illā llāh*

ar لا إله إلا الله

et *la ilaha illallah*

Ei ole teist kummardamist väärivat jumalust peale (Ainu)Jumala. Islami usutunnistuse esimene osa. Teine osa: ...ja Muhammed on Tema sõnumitooja.

≥ **Shahadah** > **Muhammedun rasulullah**, **Nubuwwah** ► **Fitrah**, **Tawhid**

Lailat ul-Qadr

DIN *lailat ul-qadr*

ar ليلا القدر

et *lailat ul-qadr*

*Saatuse Öö. Islami traditsiooni kohaselt 27. ramadaanikuu öö, mil Jumal saatis prohvet Muhammedile (SAWS) esimese ilmutuse ehk esimesed Koraani värsid (*ayat*), mis algasid käsklusega *Iqra!* (*Loe! Öpi! Retsiteeri!*). Tegemist on Koraani 96. suura algusvärssidega. Usutavasti täidab Jumal sel ööl Tema poole palvetanute soovid, mistõttu nimetatakse seda *Saatuse Öö*.*

≥ **Ramadhan** > **Tarawih**

M

Madrasah

DIN *madrasah*

ar مدرّسة

et **medrese**

Kool. AJAL mošeede juures tegutsev koraanikool, TÄNAP enamasti islami kõrgkool, kus õpetatakse aineid nagu fikh või kalam.

= **Madhab**

Madhab

DIN *maḏhab*

ar مذهب

et *madhab*

Õpetus, doktriin, islami õiguskoolkond. Sunni islamis on tänapäeval levinud neli suuremat õiguskoolkonda, šiiia islamis on üks.

> **Hanafi**, **Hanbali**, **Maliki**, **Shafii**, **Jafari**

Maghrib

DIN *maḡrib*

ar مغرب

et *magrib*

Päikeseloojang, õhtu, RELIG õhtupalve. Üks viiest kohustuslikust palvest, mida palvetatakse minut peale päikeseloojangu algust.

≥ **Salah** > **Asr, Dhuhr, Fajr, Isha**

Mahram

DIN *maḥram*

ar محرم

et *mahram*

Naise abikaasa ja sellised mehed, kellega naine on sugulussidemetes, mis teevad abielu nende vahel ebaseaduslikuks. Naise *mahram*'iks on peale abikaasa veel tema isa, vanaisa, vanavanaisa jne, vend, poolvend, onu, vanaonu, vanavanaonu jne, poeg, pojapoeg jne, abikaasa poeg, abikaasa isa, ema abikaasa. Sama kehtib ka piimasuguluse kohta (st kui vere kaudu vend on *mahram*, siis on seda ka piimavend, piimaisa, piimaonu jne).

► **Mahr, Nikah, Wali**

Mahr

DIN *mahr*

ar مهر

et *mahr*

Peigmehe kohustuslik kingitus pruudile, ilma milleta on abieluleping (*nikah*) kehtetu. *Mahr* võib olla nii materiaalne (nt raha, kuld, aed), füüsiline (nt mees lubab naise aias aasta tasuta tööd teha) kui ka vaimne (nt mees lubab naisele teatud hulga Koraani õpetada); selle määrab naine ja see on ja jääb alati naise isiklikuks omandiks, millel ei ole õigust ühelgi meessoost sugulasel.

► **Mahram, Nikah, Wali, Walima**

Makruh

DIN *makrūh*

ar مكروه

et *makruh*

Põlatud, kuid mitte keelatud. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt *fikhī* printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: *fard*, *wajib*, *mustahabb*, *makruh*, *haram*, *halal*. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk *mubah*.

≥ **Ahkam** > **Fard, Halal, Haram, Mubah, Mustahabb, Wajib**

Malak

DIN *malāk*

ar ملائكة

et *malak*

Ingel. Nt *malak ul-mawt* (surmaingel)

Maliki

DIN *mālīkī*

ar مالكي

et *maliki*

Sunni islami neljast õiguskoolkonnast vabameelseim; algatajaks Mediina õpetlane Malik ibn Anas (711-795).

≥ **Madhab** > **Hanafi, Hanbali, Shafii** » **Jafari**

Mashadah

DIN *mašadah*
ar يش-دج
et *mašada*
= **Ghutrah**

Masjid

DIN *masjid*
ar يع-ع-د
et **mošee**

Kummardamiskoht. Islami pühakoda, kus muslimid palvetavad, loevad ja õpivad Koraani.

= **Mosque** > **Mihrab, Minaret, Minbar, Musalla, Qiblah, Sutra** ► **Adhan, Muezzin**

Mawdu

DIN *mawḍū'*
ar ي-ض-ع
et *mawdu*

Väljamõeldud hadiith, mis ei pärine Prohvetilt (SAWS).

≥ **Hadith** > **Daif** » **Hasan, Sahih**

Mawla

DIN *mawlawī*
ar ين
et **mulla**

Isand. Islami vaimulik ja õpetlane, kes tunneb šariaati.

= **Mullah** ► **Alim, Faqih, Muallim, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Mawt

DIN *mawt*
ar ي-خ
et *mawt*

Surm.

= **Wafat** > **Janazah**

Mecca

DIN *makkah*
ar مك-ح
et **Meka**

Saudi Araabia pealinn, palverännaku (hadž) linn.

> **Hajj, Kaaba, Umrah, Zamzam**

Mihrab

DIN *miḥrāb*
ar مح-راب
et **mihrab**

Nišš mošee palveruumi seinas, mis tähistab palvetamise suunda (kibla).

≥ **Masjid** > **Minaret, Minbar, Musalla, Qiblah, Sutra**

Minaret

DIN *manārah*

ar *مِئَذَة*

et **minarett**

Mošee ringrõduga torn, millest *muessin* kuulutab palvuse (*salaat*) algust.

≥ **Masjid** > **Mihrab, Minbar, Musalla, Qiblah, Sutra** ► **Adhan, Muezzin**

Minbar

DIN *minbar*

ar *مِنْبَر*

et **minbar**

Kantsel *mošees*, kust peetakse jutlust (*hutba*). Asub *mihrab*'i kõrval.

≥ **Masjid** > **Mihrab, Minaret, Musalla, Qiblah, Sutra**

Miswak

DIN *miswāk*

ar *مِصْوَاك*

et *miswak*

Araaki puu juuretükist valmistatud hambahari.

= **Siwak**

Moslem

= **Muslim**

Mosque

= **Masjid**

Muallim

DIN *mu'allim*

ar *مُعَلِّم*

et *muallim*

Õpetaja. Igasuguse islamiõpetlase kohta, nt *Koraani õpetaja* on *Muallim-ul-Quran*. *Muallim*'i sünonüüm on *ustadh*.

= **Ustadh** ► **Alim, Faqih, Mawla, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Mubah

DIN *mubah*

ar *مُبَاح*

et *mubah*

Seadusega määratlemata, lubatud. Vastavalt *fikhi* printsiipidele on moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud kuus seaduslikku staatust: *fard*, *wajib*, *mustahabb*, *makruh*, *haram*, *halal*. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk *mubah*.

> **Fard, Halal, Haram, Makruh, Mustahabb, Wajib** ► **Ahkam**

Mubarak

DIN *mubāarak*

ar *مُبَارَك*

et *mubarak*

Õnnistatud. Nt *Ramadaan mubarak!* (Õnnistatud ramadaani!).

Muezzin

DIN *mu'addin*

ar مؤذن

et **muessin, muezzin, muetsin**

Minareti ringrõdult moslemeid palvusele kutsuv vaimulik.

► **Adhan, Masjid, Minaret**

Mufassir

DIN *mufassir*

ar مفسر

et *mufassir*

Õpetlane, kes on õppinud *tafsir*'i ja kellel on lubatud Koraani (*mushaf*) interpreteerida.

> **Mushaf, Tafsir**

Mufti

DIN *mufī*

ar مفير

et **mufti**

Mõjuvõimas teoloog-seadusetundja, kellel on õigus anda välja fatvaasid.

> **Shariah** ► **Alim, Faqih, Mawla, Muallim, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Muhaddith

DIN *muhaddit*

ar مُحَدِّث

et *muhaddit*

Hadiithiteaduse õpetlane.

> **Hadith** ► **Alim, Faqih, Mawla, Muallim, Mufti, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Muhajabah

DIN *muhajjabah*

ar مُحَجَّجَة

et *muhajjaba*

Looritatud (kaetud) naine, hidt aabi kande naine.

≥ **Awrah** > **Hijab**

Muhammedun rasulullah

DIN *Muhammadun rasūlu l-lāh*

ar مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ

et *Muhammedun rasulu llah*

Islami usutunnistuse teine pool, tuntud ka kui nubuwwa.

≥ **Shahadah, Nubuwwah** > **La ilaha illallah** ► **Tawhid**

Muharram 1

DIN *muharram*

ar مُحَرَّم

et *muharram*

Hidt ra kalendri 1. kuu.

≥ *At-Taqwim al-Hijri*

Muharram 2

DIN *muharram*

ar *مُحَرَّم*

et *muharram*

= **Haram**

Muhkam

DIN *muhkam*

ar *مُحْكَم*

et *muhkam*

Koraanis väga selge ja üheselt mõistetava sõnumiga ava.

≥ **Ayah** » **Mutashabih**

Mujahid

DIN *mujāhid*

ar *مُجَاهِد*

et **mudžahiid**

Võitleja, RELIG *usuvõitleja*. Rahvuslikust vabadus- ja usuliikumisest osavõtja islamimaades.

Mujtahid

DIN *mujtahid*

ar *مُجْتَاهِد*

et **mudžtahiid**

Jurist, kellel on õigus teostada *ijtihad*'i, tavaliselt šiiitide kogukonnas.

> **Ijtihad** ► **Alim, Faqih, Muallim, Mawla, Mufti, Muhaddith, Qadi, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Mullah

DIN *mawlā*

ar *مَوْلَى*

et **mulla**

= **Mawla**

Mumin

DIN *mu'min*

ar *مُؤْمِنٌ*

et *mumin*

Usule pühendunud muslim, kes on saavutanud islamiusu teise astme – iman'i.

≥ **Muslim** > **Muttaqi, Muwahhid** » **Munafiq, Murtad, Mushrik**

Munafiq

DIN *munāfiq*

ar *مُنَافِقٌ*

et *munafiq*

Silmakirjateener. Isik, kes esitleb end moslemina kuid tegelikult ei usu islamisse.

≥ **Muslim** > **Murtad, Mushrik** » **Mumin, Muttaqi, Muwahhid** ► **Shirk, Taghut**

Murtad

DIN *murtad*

ar يسذد

et *murtad*

Keegi, kes hülgab usu ja hakkab usu vastaseks. Islamiusu hülgaja.

≥ **Muslim** > **Munafiq, Mushrik** » **Mumin, Muttaqi, Muwahhid** ► **Shirk, Taghut**

Musalla

DIN *muṣallā*

ar مصلح

et *musalla*

Palvetamise koht. TÄNAP palvevaip.

► **Salah, Masjid** > **Mihrab, Minaret, Minbar, Qiblah, Sutra**

Mushaf

DIN *muṣḥaf*

ar مصحف

et *mushaf*

Koraani tõlgendus, interpretatsioon, ka Koraani köide.

≥ **Quran** > **Mufassir, Tafsir**

Mushrik

DIN *mušrik*

ar مشرك

et *mušrik*

Polüteist. Vastand sellele on muwahhid.

» **Mumin, Muslim, Muwahhid, Muttaqi** > **Munafiq, Murtad** ► **Shirk, Taghut**

Muslim

DIN *muslim*

ar مسلم

et **muslim, moslem**

Keegi, kes allutab end Jumala tahtele ja saavutab sellega sisemise rahu. Islami järgija, islamiusuline.

> **Mumin, Muttaqi, Muwahhid** » **Munafiq, Murtad, Mushrik** ► **Allah, Islam, Iman, Quran**

Mustahabb

DIN *mustahabb*

ar مستحب

et *mustahabb*

Soovituslik, kuid mitte kohustuslik. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt fikhi printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: fard, wajib, mustahabb, makruh, haram, halal. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk mubah.

≥ **Ahkam** > **Fard, Halal, Haram, Makruh, Mubah, Wajib**

Mustaqbal

DIN *mustaqbal*
ar *يُستقبل*
et *mustaqbal*
Tulevik.

> **Qadr, Qismah**

Mutashabih

DIN *mutašābih*
ar *يُشبه*
et *mutašabih*

Koraani mitmeti interpreteeritavad *ayat*.

≥ **Ayah** » **Muhkam**

Mutazili

DIN *mu'tazilī*
ar *مُتَزِلِيّ*
et **mutaziliit**

Eralduja. Islami esimese ratsionalistliku teoloogiasuuna järgija. Mutaziliidid juurutasid kaheksandal sajandil *kalam*'i.

> **Kalam**

Muttahirah

DIN *muṭṭahira*
ar *يُطَّهِرُ*
et *muttahira*

Rituaalselt puhastunud usklik.

= **Taharah, Tahir** > **Ghysl, Tayammum, Wudu** » **Najasah, Najis**

Muttaqi

DIN *muttaqī*
ar *مُتَّقِيّ*
et *muttaqi*

Täielikult oma usule pühendunud vaga muslim.

≥ **Muslim** > **Mumin, Muwahhid** » **Munafiq, Murtad, Mushrik**

Muwahhid

DIN *muwaḥḥid*
ar *يُوحِّدُ*
et *muwahhid*

Monoteist. Vastand sellele on mušrik.

» **Munafiq, Murtad, Mushrik** > **Mumin, Muslim, Muttaqi**

N

Najasah

DIN *najāṣah*

ar عَاطِح

et *najasa*

Ebapuhtus. Rituaalse ebapuhtuse seisund (inimesel).

> **Najis** » **Muttahirah, Taharah, Tahir**

Najis

DIN *najis*

ar نَجَس

et *najis*

Ebapuhas (asi). Ebapuhas on näiteks veri või uriin. Nendega määrdunu peab sooritama rituaalse puhastuse *wudu* või *gusl*'i, äärmisel juhul *tayammum*'i.

> **Najasah** » **Muttahirah, Taharah, Tahir**

Nar

DIN *nār*

ar نَار

et *nar*

Põrgutuli.

= **Jahannam**

Nashid

DIN *našīd*

ar نَشِيد

et *našid*

Religioosne laul.

Nawafil

DIN *nawāfil*

ar نَافِل

et *nawafil*

Vabatahtlikud palved.

≥ **Ramadhan** > **Tarawih**

Nikah

DIN *nikāḥ*

ar نِكَاح

et *nikah*

Abielu; ka seksuaalvahekord, kuna abielu on islamis ainus asi, mis seksuaalvahekorda lubab. Selleks, et abielu islami seaduse järgi teostatav oleks, peavad täidetud olema viis eeltingimust, kaks abielu teostuse alustala ja abielu kinnitaja (*mahr*).

= **Zawaj** > **Mahr, Wali, Walimah** ► **Khula, Talaq**

Niqab

DIN *niqāb*

ar ماب

et **nikaab**

Varjav; näokate. Kukla tagant kinnitatav näörätik, mis ulatub silmist allapoole rinnuni ja mida kantakse hidj aabi osana.

≥ **Hijab** > **Abayah, Amirah, Burqa, Burqini, Jilbab, Khimar**

Niyyah

DIN *niyyah*

ar نية

et *niyya*

Kavatsus. Iga teo sooritamisel on esmatähtis kavatsus, millega tegu sooritama hakatakse. Nt enne palvetamist tuleb südames öelda *niyya* konkreetse palve sooritamiseks, ilma selleta on palve Jumala ees kehtetu.

► **Dua, Ibadah, Salah**

Nubuwwah

DIN *nubuwwah*

ar نبوة

et *nubuwwa*

Islami usutunnistuse (*shahada*) teine osa: ...Muhammedun rasulu llah ehk: ...*ja Muhammed on Tema sõnumitooja.*

≥ **Shahadah** > **Muhammedun rasulullah** ► **Tawhid, Fitrah**

Nur

DIN *nūr*

ar نور

et *nur*

Valgus. Moslemid usuvad, et Jumal lõi inglid valgusest ja dtinnid suitsuta tuleleegist.

Q

Qabr

DIN *qabr*

ar قبر

et *qabr*

Haud.

≥ **Mawt** > **Janazah**

Qadi

DIN *qāḍī*

ar قاضي

et **kaadi**

Keegi, kes otsustab. Islami vaimulik, kes täidab kohtuniku ülesandeid ja teeb otsuseid šariaadi alusel.

► **Alim, Faqih, Muallim, Mawla, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Shaykh, Ulama, Ustadh**

Qadim

DIN *qadīm*

ar لَدَى

et *qadim*

Igavene, igavikuline.

» **Akhira(h), Dunya > Jannah, Jahannam**

Qadr

DIN *qadr*

ar لَدْر

et *qadr*

Saatus. Jumala poolt määratud vääramatu saatus. Islamis on kohustus uskuda nii selle heasse kui halba. Saatus ei tähenda islamis mitte inimeste tegude vaid situatsioonide määratust, millesse inimesed satuvad. Mis otsuseid inimesed vastu võtavad ja mis tegusid teevad, on nende endi vaba tahe.

= **Qismah > Mustaqbal**

Qiblah

DIN *qiblah*

ar لَثَح

et *kibla*

Palvesuund. Kõik moslemid kogu maailmas palvetavad näoga Kaaba suunas, mis asub Mekas, Saudi Araabias. Päril alguses oli *kibla*'ks Jeruusalemm, hiljem asendati see Mekaga.

≥ **Masjid > Mihrab, Minaret, Minbar, Musalla, Sutra**

Qismah

DIN *qismah*

ar لَعْح

et *kismet*

Saatus. Vt *Qadr*.

= **Qadr > Mustaqbal**

Qiyamah

DIN *qiyāmah*

ar اَن مَّيْح

et *qiyama*

(Surnuist) ülestõusmine Viimsel Kohtupäeval.

> **Akhira(h)**

Qunut

DIN *qunūt*

ar لُخ

et *qunut*

Kuulekas olema. Kohustusliku salaati ajal, enamasti enne teist ruku't, käte suu juurde tõstmine ja peopesadesse dua lausumine. See on palve vabatahtlik osa.

> **Dua, Salah, Ibadah**

Quran

DIN *qur'ān*

ar انمأ

et **Koraan, Alkoraan**

Lugemine, õppimine, retsiteerimine. Islami pühakiri. Koraan sisaldab ilmutust, mis Allah prohvet Muhammedile (SAWS) ingel Gaabrieli kaudu saatis. Kokku on Koraanis 114 peatükki ehk suurat, mis on pikkuse ja mitte kronoloogilises järjekorras.

= **Koran** ≥ **Allah** > **Ayah, Fatihah, Mushaf, Tafsir, Surah**

► **Ahl al-Kitab, Injil, Islam, Muslim, Zabur**

R

Rabi ul-Awwal

DIN *rabī' ul-awwal*

ar ربيع الأول

et *rabi ul-awwal*

Hiḍra kalendri 3. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Rabi ul-Thani

DIN *rabī' ut-tānī*

ar ربيع الثاني

et *rabi ut-tani*

Hiḍra kalendri 4. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Rahma

DIN *rahma*

ar رحمة

et *rahma*

Halastus. Jumala halastus ja arm inimese üle. Koraanis on Jumala iseloomustamiseks kokku 99 nimetust, üks neist on *Ar-Rahman (Halastavaim)*.

» **Itab** ► **Rajah**

Rajab

DIN *rajab*

ar رجة

et *rajab*

Hiḍra kalendri 7. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Rajah

DIN *rajā'*

ar زطاء

et *raja*

Lootus, ootuspärasus. Oluline osa *iman*'ist on lootus Jumala armulikkusele (*rahma*) ning teadlikkus Jumala halastavast loomusest.

» **Khawf** ≥ **Din, Iman** > **Aqidah, Sabr, Taqwa, Tawba, Tawhid** ► **Rahma**

Rajim

DIN *rajīm*

ar زظى

et *rajim*

Neetud. Kasutatakse peamiselt šaitaani kirjeldamisel.

> **Shaytan**

Rakah

DIN *raka'ah*

ar زكح

et *rakaa*

Kohustusliku palve (*salaat*) üks palveühik, mis koosneb seismisest, Koraani retsiteerimisest, poolkummardusest (*ruku*), täiskummardusest (*sujud*) ja istumisest.

≥ **Salah** > **Fatiha, Ruku, Shahadah, Sujud, Takbir, Tasahhud, Taslim**

Ramadhan

DIN *ramaḍān*

ar زىضنا

et **ramadaan**

Hidḡra kalendri 9. kuu. Paastukuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri** > **Iftar, Lailat ul-Qadr, Sawm, Suhur, Tarawih, Nawafil**

Rashidun

DIN *rāšidūn*

ar زاشد

et *rašidun*

Neli nn *õigesti juhitud kaliifi*, kes olid prohvet Muhammedi (SAWS) kaaslased ja otsesed järgijad: *Abu Bakr bin Abu Qahafa, Umar bin al-Khatab, Uthman bin Afan ja Ali ibn Abi Talib.*

> **Khilafah system** ► **Salaf**

Rasul

DIN *rasūl*

ar زظل

et *rasul*

Sõnumitooja.

=**Rasulullah**

Rasulullah

DIN *rasūlullāh*

ar زظل الله

et *rasulullah*

Jumala sõnumitooja. Jumala (*Allah*) saadetud prohvet. Koraani järgi on Allah saatnud igale rahvale kunagi prohveti. Neist tuntuimad on Aabraham, Mooses, Taavet, Jeesus ja Muhammed (SAWS), kuna kõigile neile anti ka pühakiri universaalse sõnumiga Jumalalt.

= **Rasul** ≥ **Allah** > **Ahl al-Kitab**

Riba

DIN *ribā*

ar ربا

et *riba*

Intress. Islamis on intressi andmine ja võtmine keelatud.

Rida

DIN *riḍā*

ar رضا

et *rida*

Kaheosalise *ihram*'i ülakeha kattev osa.

≥ **Ihram** > **Izar**

Rihlah

DIN *riḥlah*

ar رحلج

et *rihla*

Reis, rännak. Tähendab eelkõige rännakut, mille eesmärgiks on koguda islamialaseid teadmisi.

> **Talib**

Riya

DIN *riyā'*

ar رياء

et *riya*

Eputamine, uhkustamine. Teiste inimeste heakskiidu, mitte Jumala nimel sooritatud ülistustegu Jumalale. Islamis on tegude sooritamisel ja Jumala ülistamisel kõige tähtsam kavatsus ehk *niyya*.

► **Ibadah, Niyyah**

Rizq

DIN *rizq*

ar رزق

et *rizq*

Varandus, sissetulek, rikkus, moon. Eelkõige materiaalne varandus. Muslimid usuvad, et iga inimese *rizq* tuleb Jumalalt, st Jumal määrab, kui suure moona igaüks siinses ilmas (*dunya's*) endale saab ja see (olgu suur või väike) on osa läbitavast testist.

Rukn

DIN *rukṅ*

ar ركن

et *rukṅ*

= **Wajib**

Ruku

DIN *rukū'*
ar زكّع
et *ruku*

Poolkummardus, kohustusliku palve (salaat) üks osa.

≥ **Salah** > **Fatiha, Rakaah, Shahadah, Sujud, Takbir, Tasahhud, Taslim**

Ruqyah

DIN *ruqyah*
ar ارقح
et *ruqya*

Koraani retsiteerimine ravimise eesmärgil ja uskumine, et ainult Jumal on võimeline ravima.

S

Sabr

DIN *ṣabr*
ar صبر
et *sabr*

Kannatlikkus. Sabr on oluline osa *iman*'ist.

≥ **Din, Iman** > **Aqidah, Khawf, Rajah, Taqwa, Tawba, Tawhid**

Sadaqah

DIN *ṣadaqah*
ar صدق
et *sadaqa*

Almus. Vabatahtlik almus. Kohustuslik almus on zakaat.

> **Zakat**

Safar

DIN *ṣafar*
ar صفر
et *safar*

Hidṭra kalendri 2. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Sahaba

DIN *ṣaḥāba*
ar صحاح
et *sahaba*

Kaaslased. Prohvet Muhammedi (SAWS) nn õiglased kaaslased.

≥ **Salaf** > **Tabiun, Taba t-Tabiun**

Sahih

DIN *ṣaḥīḥ*

ar صحیح

et *sahih*

Tervis, vigade puudumine. Autentse hadiithi paremuselt esimene aste; ka osade hadiithikogude nimetus. Näiteks *Al-Bukhari* (surnud 870) valis 9. sajandil kümnete tuhandete Prohveti (SAWS) ütluste seast välja kõige usaldusväärsemad ja klassifitseeris need oma suures pärimuste kogus. Samasuguse töö tegi rööpselt ära tema kaasaegne *Muslim*. Mõlema õpetlase hadiithikogumikku hakati nimetama sõnaga 'sahih': „*Sahih Al-Bukhari*—, „*Sahih Muslim*—.

≥ **Hadith, Hadith Qudsi, Sunnah** > **Hasan** » **Daif, Mawdu** ► **Isnad**

Sajdah

DIN *sajdah*

ar سجدة

et *sajda*

= **Sujud**

Salaf

DIN *salaf*

ar سلف

et *salaf*

Eelkäija. Viitab esimesele kolmele rikkumatule islami põlvkonnale: sahaba (Prohvet Muhammedi (SAWS) nn *õiglased kaaslased*), tabiun (*sahaba järgijad*) ja taba t-tabiun (*tabiun järgijad*).

> **Sahaba, Tabiun, Taba t-Tabiun** ► **Rashidun**

Salah

DIN *ṣalāh*

ar صلاة

et **salaat**

Palve. Palve sellisel kujul, nagu Prohvet Muhammed (SAWS) seda sooritas. Palvetatakse viis korda päevas: hommikul, keskpäeval, pealelõunal, õhtul ja öösel (vt ka *Fajr, Dhuhur, Asr, Maghrib, Isha*). Salaat on üks islami viiest tugisambast (vt ka *Hajj, Sawm, Shahadah, Zakat*).

= **Salat** > **Ghusl, Niyyah, Tayammum, Wudu** > **Fatiha, Rakaah, Ruku, Shahadah, Sujud, Takbir, Tashahhud, Taslim** ► **Dhikr, Dua, Ibadah, Qunut**

Salam

DIN *salām*

ar سلام

et *salam*

Rahu. Tervitusvormeli *Assalamu alaikum wa rahmatullah wa barakatuh!* (*Rahu, Jumala halastust ja õnnistust teile!*) või *Salam aleikum!* (*Rahu teile!*) lühendatud versioon.

> **Taslim, Assalamu alaikum**

Salat

DIN *ṣalāt*
ar **صلاة**
et **salaat**
= **Salah**

Sawm

DIN *ṣawm*
ar **صوم**
et **saum**

Paast. Paast ramadaani ajal on üks islami viiest tugisambast (vt ka **Hajj**, **Salah**, **Shahadah**, **Zakat**). Paastutakse iga päev päikesetõusust -loojanguni.

> **Iftar**, **Ramadhan**, **Suhur**

Shaban

DIN *ša'bān*
ar **شعبان**
et *šaban*

Hidjra kalendri 8. kuu.

≥ **At-Taqwim al-Hijri**

Shafii

DIN *šāfi'ī*
ar **شافعي**
et *šafii*

Sunni islami üks neljast õiguskoollonnast, mille algatajaks oli *Abu Abdullah Muhammed ibn Idris Al-Shafi'i* (767-820).

≥ **Madhab** > **Hanafi**, **Hanbali**, **Maliki** » **Jafari**

Shahadah

DIN *šahādah*
ar **شهادة**
et **šahaada**

Islami usutunnistus, mis kõlab: *La ilaha illallah, Muhammedun rasulullah* (*Ei ole jumalust peale Jumala ja Muhammed on Tema sõnumitooja*). Šahaada on islami üks viiest tugisambast (Vt ka **Hajj**, **Salah**, **Sawm**, **Zakah**). Šahaada on ka kohustusliku palve (salaat) üks osa.

≥ **Salah**, **Islam** > *La ilaha illallah, Muhammedun rasulullah, Nubuwwah* > **Fatiha**, **Rakaah**, **Ruku**, **Sujud**, **Takbir**, **Tasahhud**, **Taslim** ► **Din**, **Fitrah**, **Iman**, **Tawhid**

Shariah

DIN *šarī'ah*
ar **شريعة**
et **šariaat**

Suur tee. Islami õiguslike, usundiliste ja moraalinormide kogu, mis põhineb Koraanis esitatud reeglitel ja sunnal.

= **Shariat** ► **Fiqh**, **Fatwa**, **Ijma**, **Ijtihad**

Shariat

DIN *šarī'at*
ar شريعة
et **šariaat**
= **Shariah**

Sharif

DIN *šarīf*
ar شريف
et **šariif, šeriif**

Õilis. AJAL araabia hõimuülikkonda kuulunud isik; TÄNAP suguvõsa auväarse liikme tiitel, peamiselt Prohvet Muhammedi (SAWS) või Ali ja Husaini suguvõsaliikmete puhul. Ka poisslapse nimi.

► **Shaykh**

Shawwal

DIN *šawwāl*
ar شوال
et *šawwal*

Hidjra kalendri 10. kuu.

≥ *At-Taqwim al-Hijri*

Shaykh

DIN *šaiḥ*
ar شيخ
et **šaik**

Vanem. AJ hõimupealik, (küla)vanem araablastel; TÄNAP islamiõpetlane.

► **Alim, Faqih, Mawla, Muallim, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Sharif, Ulama, Ustadh**

Shaytan

DIN *šayṭān*
ar شيطان
et **saatan, šaitaan**

Saatan, Iblis. Inimkonna vaenlane, kes on pühendunud inimeste valele teele juhtimisele igal võimalikul viisil. Vastab ristiusu kuradile. Tuletatud verbist *shatana*, mis tähendab *kauge ja eemalhoiduv olema*.

= **Iblis > Rajim**

Shiah

DIN *šī'ah*
ar شيعه
et **šiia, šiitlus**

Partei, rühmitus. Sunniitide järel islami suuruselt teine uskkond. Šiiidid ei järgi sunnat vaid tunnustavad ainult Koraani ning loevad pärimuse kandjaks ainuisikulist imaami.

> **Shii** » **Sufism, Sunnah**

Shii

DIN *šī'i*
ar شيعي
et **šiiit**

Islami suuruselt teise uskkonna liige.

= **Šiite** > **Shiah** » *Ahl us-Sunnah wal-Jamaa*, **Sufi**

Šiite

= **Shii**

Shimagh

DIN *šimāg*
ar شَاغ
et *šimag*
= **Ghutrah**

Shirk

DIN *širk*
ar شِرْك
et *širk*

Idolikummardamine, polüteism. Allahile kaaslaste või partnerite omistamine – üks suurimaid patte islamis.

> **Murtad, Mushrik, Munafiq** ► **Taghut**

Siwak

DIN *siwāk*
ar سِيَاك
et *siwak*
= **Miswak**

Subhanallah

DIN *subhāna l-lāh*
ar سبحان الله
et *subhanallah*

Jumal on Täiuslik! Seda lausungit nimetatakse tasbih.

≥ **Tasbih**

Sufi

DIN *šūfi*
ar سُفِي
et **su(u)fi**

Sufismi järgija.

► **Faqir, Sufism**

Sufism

DIN *taṣawwuf*
ar تَصَوُّف
et **sufism**

Umbes 8. sajandil islamist välja arenenud müstiline suund, mis rõhutab sisemist pühendumist Allahile. Nimetus tuleneb ar sõnast *suf* (*vill*), kuna suuna esindajad

kandsid villast rõivast, et vältida askeetlikkust. Ortodokslik islam ei aktsepteeri sufismi.

= **Shiah, Sunnah > Faqir, Sufi**

Suhur

DIN *suhūr*

ar سحور

et *suhur*

Eine ramadaanikuul enne päikesetõusu ja enne paastupäeva alustamist. Prohvet Muhammed (SAWS) soovitas usklikel süüa *suhur*'i, et pikk paastupäev edukalt vastu pidada, seega *suhur*'i söömine on sunna.

≥ **Ramadhan, Sawm > Iftar**

Sujud

DIN *sujūd*

ar سجد

et *sujud*

Täiskummardus palves (salaat). Tuntud ka kui sajda.

= **Sajdah ≥ Salah > Fatiha, Rakaah, Ruku, Shahadah, Takbir, Tashahhud, Taslim**

Sultan

DIN *sultān*

ar سلطان

et **sultan**

Ilmalik valitseja islamimaades, eriti Türgi valitsejate tiitel kuni 1922. aastani.

► **Amir, Imam, Khalifah, Wazir**

Sunnah

DIN *sunnah*

ar سنّة

et **sunna**

Seadus, pärimus, praktika, traditsioon. Prohvet Muhammedi (SAWS) igapäevased toimingud ja religioosne tegevus, mida edastasid järeltulevatele põlvetele tema kaaslased ja perekond, ning mida peetakse islami ideaalseks normiks. Ülestähendatud sunna on hadiith. Sunna on Koraani kõrval teine tähtis allikas islami seaduste ja tavade kohta. Sunna järgimine on soovituslik, mitte kohustuslik. Sunnat järgivad moslemid ehk sunniidid moodustavad umma enamiku.

» **Bidah, Shiah > Ahl us-Sunnah wal-Jamaa** ► **Hadith, Hadith Qudsi, Hasan, Isnad, Sahih**

Sunnite

et **sunniit**

= *Ahl us-Sunnah wal-Jamaa*

Surah

DIN *sūrah*

ar سورة

et **suura**

Koraani peatükk, kokku on Koraanis 114 suurat.

► Fatihah, Quran

Sutra

DIN *sutra*

ar *سُورَة*

et *sutra*

Sirm, kate. Palvetamisel sirm või mõni ese musalla ees, mille ulatuses (palvetaja ja asetatud objekti vahelt) ei tohi keegi mööduda.

≥ **Masjid** > **Mihrab, Minaret, Minbar, Musalla, Qiblah, Sutra**

T

Taba t-Tabiun

DIN *tāb 'a t-tābi 'un*

ar *تَابِعِيْنَ رَسُوْلَهُ*

et *taba t-tabiun*

Kaaslaste järgijad. Prohvet Muhammedi (SAWS) nn õiglaste kaaslaste (sahaba) järgijate (tabiun) järgijad.

≥ **Salaf** > **Sahaba, Tabiun**

Tabiun

DIN *tābi 'ūn*

ar *تَابِعُوْ*

et *tabiun*

Järgijad. Prohvet Muhammedi (SAWS) nn õiglaste kaaslaste (sahaba) järgijad.

≥ **Salaf** > **Sahaba, Tabi al-Tabiun**

Tafsir

DIN *tafsīr*

ar *تَفْسِيْر*

et *tafsir*

Koraani tõlgendamine ja interpreteerimine.

≥ **Quran** > **Mufassir, Mushaf**

Taghut

DIN *tāgūt*

ar *طَاغُوْت*

et *tagut*

Piiranguid ületama, mässama. RELIG valejumalad ja kõik, mis kutsub islamist eemale. *Tagut*’e on mitmeid ning nende juhte on viis: 1) Iblis (šaitaan); 2) keda ülistatakse peale Allahi ja kes on ise sellega rahul; 3) kes kutsub inimesi iseend ülistama; 4) kes väidab, et valdab midagi nähtamatust ja varjatust; 5) kes mõistab kohut millegi muu kui Allahi ilmutatu kaudu.

> **Murtad, Mushrik, Munafiq ► Shirk**

Taharah

DIN *ṭahārah*

ar طازج

et *tahara*

Puhtus. Rituaalse puhtuse seisund.

= **Muttahirah, Tahir » Najasah, Najis**

Tahir

DIN *ṭāhir*

ar طاس

et *tahir*

Puhas, puutumatu. Rituaalselt puhas (inimene või asi).

= **Muttahirah, Taharah » Najasah, Najis**

Takbir

DIN *ṭakbīr*

ar تكبير

et *takbir*

Lausung *Allahu Akbar!* (*Jumal on suurim!*). Salaat'i üks osa on *takbir*'i lausumine.

≥ **Salah > Fatiha, Rakaah, Ruku, Shahadah, Sujud, Tasahhud, Taslim**

Takfir

DIN *ṭakfīr*

ar تكفير

et *takfir*

Isiku või grupi uskmatuks arvamine või märgistamine.

Talaq

DIN *ṭalāq*

ar طلاق

et *talaq*

Mehe poolt algatatud abielulahutus.

> **Khula ► Nikah**

Talib

DIN *ṭālib*

ar طانة

et **talib**

Otsija, küsija. Islamiõpilane.

> **Rihlah**

Taqiyah

DIN *ṭāqīyah*

ar طالخ

et *taqiya*

Moslemimehe väike ümmargune müts. Eraldi kantuna võib olla ükskõik millisest materjalist või millist värvi, kuid *kufiyya*'ga koos kantuna on see valge ja õhuke.

> **Bisht, Ghutrah, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Tarbush, Thawb**

Taqwa

DIN *taqwā*

ar ذم

et *taqwa*

Jumalakartlikkus. Jumala käskude täitmine ja Tema keeldudest hoidumine, et hoida end Tema karistusest ja pahameelest.

≥ **Din, Iman** > **Aqidah, Khawf, Rajah, Sabr, Tawba, Tawhid**

Tarawih

DIN *tarāwīḥ*

ar ذس اء

et *tarawih*

Vabatahtlikud palved, mida sunni muslimid sooritavad ramadaanikuul peale ööpalvet (*iša*) ja enne koidikupalvet (*fajr*).

≥ **Ramadhan** > **Lailat ul-Qadr, Nawafil**

Tarbush

DIN *ṭarbūš*

ar طسء

et *tarbuš*

Punasest vildist ja musta rippuva tutiga koonusekujuline meeste peakate. Tuntud ka kui *Fez* samanimelise Maroko linna järgi. Pärineb Marokost, kuid Osmani impeeriumi aegadel muutus populaarseks ka Türgis.

> **Bisht, Ghutrah, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Thawb**

Tasbih

DIN *tasbīḥ*

ar ذءءء

et *tasbih*

Subhanallah! (*Jumal on Täiuslik!*) lausumine.

> **Subhanallah**

Tashahhud

DIN *tašahhud*

ar ءسءء

et *tašahhud*

Tuleneb sõnast *shahadah* ehk usutunnistus. Kohustusliku palve (salaat) üks osa – palves istumine ning usutunnistuse (*šahaada*) lausumine.

≥ **Salah** > **Fatiha, Rakaah, Ruku, Shahadah, Sujud, Takbir, Taslim**

Taslim

DIN *taslīm*

ar ذءءء

et *taslim*

Assalamu alaikum wa rahmatullah wa barakatuh! (*Rahu, Jumala halastust ja õnnistust teile!*) lausumine; palve (salaat) lõpetamisel kaks korda. Kasutatakse tervitusvormelina.

≥ **Salah** > **Fatiha, Rakaah, Ruku, Shahadah, Sujud, Takbir, Tashahhud**

Tawaf

DIN *tawāf*

ar طَاف

et *tawaf*

Hadži või umra ajal (seitse korda) ümber Kaaba kõndimine.

> **Kaaba**

Tawba

DIN *tawbah*

ar تَابَ

et *tawba*

Patukahetsus.

≥ **Din, Iman** > **Aqidah, Khawf, Rajah, Sabr, Taqwa, Tawhid**

Tawhid

DIN *tawḥīd*

ar تَوَحَّدَ

et *tawhid*

Monoteism islamis ehk uskumine Jumala ainulisusse. Uskumine, et Allah on ainus, kes suudab luua ning valitseda elu ja surma üle ning veendumus, et keegi teine peale Allahi ei oma täiuslikke tunnuseid ega vääri ülistamist, on islami kõige tähtsam alustala. *Tawhid* väljendub shahada esimeses osas: la ilaha illallah ehk *Ei ole teist kummardamist väärivat jumalust peale (Ainu)Jumala*. Usutunnistuse teine pool on nubuwwa.

≥ **Allah, Din, Iman** > **Aqidah, Khawf, Rajah, Sabr, Taqwa, Tawba** ► **Fitrah, Shahadah**

Tawwudh

DIN *ta'awwud*

ar تَعَوَّذَ

et *tawwud*

Audu billahi min aš-šaytani r-rajim (*Otsin Jumalalt kaitset neetud saatana eest*) lausumine. Lausutakse enamasti enne Koraani retsiteerimist ja enne palvetamist, kuid ka paljude teiste tegevuste alustamisel. Tavakohaselt järgneb sellele basma.

> *Audhu billahi min ashshaytani rrajim* ► **Basmalah, Istiadhah**

Tayammum

DIN *tayammum*

ar تَمَيَّأَ

et *tayammum*

Enne palvetamist rituaalne kuivpuhastus vee puudumisel või kui vee kasutamine on piiratud. *Tayammum* sooritatakse puhta naturaalse pinnasega (nt liiv, muld).

> **Ghysl, Wudu** ► **Salah, Muttahirah**

Thawab

DIN *tawāb*

ar ثَابَ

et *tawab*

= **Hasana** » **Ithim**

Thawb

DIN *tawb*
ar شَبَّاب
et *tawb*

Traditsiooniline meeste ülerõivas Lähis-Ida, Põhja-Aafrika ja Lõuna-Aasia islamiriikides. Krae ja eest nõõpidega täispikk tuunika, enamasti valget värvi ja puuvillane, kuid ka must, hall, tumeroheline vm. Reeglina pikkade varukatega, kuid näiteks Marokos pigem pikka T-särki meenutav. Süürias ja Iraagis tuntud ka kui *dišdaša*, Araabia Ühendemiraatides ja Marokos *kandura*.

= **Dishdashah, Kandurah** > **Bisht, Ghutrah, Iqal, Jalabiyah, Khuff, Taqiyah, Tarbush**

U

Ulama

DIN 'ulamā'
ar علماء
et **ulamaa, ulama**

Õpetlased. Ains *alim*. Islami vaimulikkond: hõlmab usuteadlasi ja pärimusliku seaduse tundjaid, kelle pädevuses on olnud jumalateenistuste korraldamine, hariduse andmine ning õigusemõistmine.

> **Alim ► Faqih, Mawla, Muallim, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ustadh**

Ummah

DIN 'ummah
ar أُمَّة
et *umma*

Kogukond, vendlus, RELIG islamikogukond. *Umma's* on tähtis osa pereliikmete ja teiste kogukonna liikmete eest hoolitsemisel: külastatakse haigeid ja orbusid ning ollakse külalislahke.

≥ **Islam > Muslim**

Umm

DIN *umm*
ar أُمُّ
et *umm*

ema, (kellegi) ema. Araabiamaaades kutsutakse naisi tihti *Umm X* (*X* asemel on esimese poja või tütre eesnimi), nt *Umm Ahmed (Ahmedi ema)*.

> **Abu**

Umrah

DIN 'umrah
ar عُمْرَة
et *umra*

Mittekohustuslik palverännak Mekasse ükskõik mis ajal aastas.

> **Hajj ► Ihram**

Ustadh

DIN *'ustād*

ar طَرَادْ

et *ustad*

Õpetaja. Vt **Muallim**.

= **Muallim ► Alim, Faqih, Mawla, Mufti, Muhaddith, Mujtahid, Qadi, Shaykh, Ulama**

W

Wafat

DIN *wafāt*

ar فَاخْ

et *wafat*

Surm, hingeheitmine.

= **Mawt > Janazah**

Wajib

DIN *wājib*

ar أَظَّةْ

et *wajib*

Vajalik, kohustuslik. Vastavalt õiguskoollonnale kas *fard*'iga sünonüümne või viimasest veidi vähem oluline, kuid samuti kohustuslik. Moslemi tegudele või tegematajätmisele omistatud seaduslik staatus vastavalt *fikhi* printsiipidele. Kokku on kuus erinevat staatust: *fard*, *wajib*, *mustahabb*, *makruh*, *haram*, *halal*. Kõik, mis on seadusega määratlemata, on lubatud ehk *mubah*.

≥ **Ahkam > Fard, Halal, Haram, Makruh, Mubah, Mustahabb**

Wali

DIN *walī*

ar وَنْ

et *wali*

Sõber, abistaja, kaitsja, eestkostja. Abiellumisel pruudi eestkostja. Enamasti on selleks pruudi isa, kuid võib olla ka keegi teine pruudi *mahram*'itest või kohaliku kogukonna *imaam*.

> **Mahr, Nikah, Walimah, Khula, Talaq**

Walimah

DIN *walīmah*

ar وَنْ حْ

et *walima*

Pidustus, bankett; tihti pulmapidu. Islamis on oluline korraldada abiellumisel pulmapidu, et anda ametlikult abiellumisest teada. Sunnaks on pidada pidu tagasihoidlikult ja mitte väga palju priisata.

> **Mahr, Nikah, Wali ► Khula, Talaq**

Waqf

DIN *waqf*

ar ف

et **vakf**

Islami õigusseaduse (*fikh*) järgi kolmandale isikule võõrandamatu omand (nt riigimaa või annetus); ka erinevad riiklikud organisatsioonid, mis tegelevad heategevusega.

Wasiyah

DIN *waṣīyah*

ar وِصِيَّة

et *wasiya*

Kirjalik testament, viimse tahte avaldus.

Wazir

DIN *wazīr*

ar وِزِير

et **vesiir**

AJAL sultani valitsuse juht (*suurvesiir*) või kõrgem haldusametnik, TÄNAP ministrile vastav valitsusametnik.

> **Amir, Khalifah, Sultan**

Wiswas

DIN *wiswās*

ar وِطْوَاس

et *wiswas*

Halvad ideed ja mõtted, mida šaitaan inimesele 'kõrva sosistab', et ärgitada teda patutegudele.

> **Shaitan**

Witr

DIN *witr*

ar وِطْر

et *witr*

Paaritu arvuga palveühik (*rakaa*), millega moslem lõpetab ööpalve (*iša*). *Witr*'i sooritamine on vabatahtlik (*sunna*).

≥ **Salah > Rakaah, Ruku, Sujud, Tashahhud**

Wudu

DIN *wuḍu'*

ar وُضُوء

et *wudu*

Ablutsioon ehk rituaalne puhastumine enne salaati või Koraani lugemist.

> **Ghusl, Tayammum ► Salah, Muttahirah**

Z

Zabur

DIN *zābūr*

ar شانتبز

et *zabur*

Psalmid. Jumalalt prohvet Taavetile (*Dawud*) saadetud ilmutus.

> **Injil, Quran ► *Ahl al-Kitab***

Zakah

DIN *zakāh*

ar زكاج

et **zakaat**

= **Zakat**

Zakat

DIN *zakāt*

ar زكاج

et **zakaat**

Almus, puhastumine, kasv. Kohustuslik almus. Vabatahtlik almus on *sadaqa*. Zakaat on islami üks viiest tugisambast (vt ka *Hajj, Salah, Saum, Shahadah*). Zakaati on kahte liiki: *zakat ul-mal*, mida makstakse 2,5% vara pealt kord aastas, ja *zakat ul-fitr*, mida makstakse ramadaani lõpus vaestele toidus.

= **Zakah** > **Zakat ul-Fitr, Zakat ul-Mal, Sadaqah**

Zakat ul-Fitr

DIN *zakāt ul-fīṭr*

ar زكاج فطنطس

et **zakaat ul-fīṭr**

≥ **Zakat** > **Zakat ul-Mal**

Zakat ul-Mal

DIN *zakāt ul-māl*

ar زكاجان آل

et **zakaat ul-mal**

≥ **Zakat** > **Zakat ul-Fitr**

Zamzam

DIN *zamzam*

ar زحمزو

et **Zamzam**

Püha allikas Mekas.

≥ **Mecca** > **Kaaba**

Zaniy

DIN *zāniy*

ar زان

et *zaniy*

Abieluvälise seksuaalakti (*zina*) sooritanu, abielurikkuja.

≥ **Zina**

Zawaj

DIN *zawāj*
ar شُرَاطُ
et *zawaj*
= **Nikah**

Zikr

DIN *ḍikr*
ar ذِكْرٌ
et **zikr**
= **Dhikr**

Zina

DIN *zinā*
ar زِنَا
et *zina*

Illegaalne seksuaalvahekord, hooramine, abielurikkumine. Zina on üks suurimatest pattudest islamis. Zina on ka keelatu vaatamine, kuulamine, katsumine, tundmine, kuna need kõik võivad juhtida zina lõpp-punkti ehk illegaalsesse seksuaalvahekorda.

> **Zaniy**

Zuhr

DIN *ḡuhr*
ar انْطَسٌ
et *zuhr*
= **Dhuhr**

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritööga koostati islami mõistete ja enamlevinud käibefraaside valiksõnastik. Sõnastik on suunatud eelkõige eesti keelt emakeelena rääkivatele moslemitele. Sõnastikust võivad abi saada ka näiteks ajakirjanikud, tõlgid, tõlkijad, teoloogid ja niisama islamihuvilised. Sõnastiku eesmärk oli välja selgitada araabia sõnade eesti keeles edasiandmise reeglid ning parandada seeläbi islami mõistete esitamise viisi. Siiani on võõrsõnastikes puuduvaid arabisme eesti keelde tuletatud peamiselt kõnekeele kaudu ehk praktilise transkribeerimise teel, mis tõsi, on palju mugavam lugeda ja ka häälduspilt on paugupealt arusaadav võrreldes eesti keeles soovitatud tsitaatsõnade keeruka kirjapildiga.

Sõnastik on mõistepõhine, märksõnad on esitatud tähestikulises järjekorras. Inglise keele märksõnadele on vasteks toodud rahvusvaheline transliteratsioon, araabia keele originaalvaste ja eesti keele ekvivalent võõrsõna või tsitaatsõna näol. Määratlus on eesti keeles. Omavahel on viidetega ühendatud sünonüümid, antonüümid, alam-, ülem- ja seotud mõisted.

Käesoleva magistritöö autor soovib tulevikus islami mõistetega edasi tegeleda ning alustada magistritöö baasil islami terminoloogia loomisega eesti keelde ning võimaluse korral teha tulevikus koostatav oskussõnastik kättesaadavaks nii elektrooniliselt kui ka paberkandjal.

KASUTATUD KIRJANDUS

Sissejuhatav osa

- Abiline, T. 2008. Islam Eestis. Tallinn: Huma.
- Agur, U. 1972. Märkmeid oskussõnavara kujunemisest ja kujundamisest.
- Armstrong, K. 2003. Islam. Tartu: Ilmamaa
- Eesti Entsüklopeedia nr. 9, SUN-TÜRG Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1996
- Emakeele Seltsi keeleteoimkond 2009. Araabia sõnad eesti tekstis. Kättesaadav http://www.emakeeleselts.ee/otsused/eskt_otsus_2009_ar.pdf 12.mai, 2012
- Erelt, T. 2007. Terminõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Erelt, T. Need rasked võõrsõnad. Oma Keel 2001, nr 2. Saadaval: <http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/voorsonad.html> 16.04.2012
- EVS-ISO 1087-1:2002. Terminoloogiatöö. Sõnastik. Osa 1: Teooria ja rakendus. Eesti standard 2002. Tallinn: Eesti Standardikeskus.
- Felber, H. 1984. Terminology Manual. Paris: Unesco: Infoterm.
- Hommik-Mrabte, K. 2012. Islami abieluõiguse termini *mahr* tõlkimisest. Tartu: Tartu Ülikool, Sissejuhatus õigustõlkesse, iseseisev töö.
- Hämeen-Anttila, J. 2006. Islami taskusõnastik. Tallinn: Koolibri
- Kull, R. 2000. Kirjakeel, oskuskeel ja üldkeel. Tallinn: EKS
- Leemets, T. Mullivann, peenema nimega jaccusi. Oma Keel 2002, nr 1. Saadaval: <http://keeleabi.eki.ee/artiklid3/jaccuzi.html>, 17.04.2012
- Mereste, U. 2000 Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü. Artikleid ja lühiuurimusi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mäearu, S. Ikka š, ț ja č. Rahva Hääl, 16.1.1993.Saadaval: <http://keeleabi.eki.ee/artiklid/shzhch.html>, 16.04.2012
- Paet, T. 2010. Tsitaatsõnade hääliduse esitus „Võõrsõnade Leksikonis“, magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool, Eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Päll, P 1999. Maailma kohanimed. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus
- Raadik, M. Tsitaatsõnad. Hansaleht 5.1.2000. Saadaval: <http://keeleabi.eki.ee/artiklid2/tsits.html>, 16.04.2012
- Schimmel, A. 2001. Islam. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus
- Tavast, A. 2002. Eesti oskussõnastikud 1996–2000. Keel ja Kirjandus nr 6.
- Teppan, O. Islami taskusõnastik, Jaakko Hämeen-Anttila. Koolibri, 25.01.2007, nr 13. Saadaval: <http://koolibri.ee/download/?action=binary&id=3327>, 18. mai, 2012

Sõnastikuosa

- Armstrong, K. 2003. Islam. Tartu: Ilmamaa.
- Cambridge Dictionaries Online. <http://dictionary.cambridge.org/> 14. aprill, 2012
- Dictionary.com <http://dictionary.reference.com/> 14. aprill, 2012
- Eesti Keele Instituut 2012. Võõrsõnade leksikon, parandatud trükk, arabismide käsikiri
- Eesti keele instituut. <http://www.eki.ee/keeleabi/> 3. aprill, 2012
- Eesti Õigekeelsussõnaraamat 2006 <http://www.eki.ee/dict/qs/> 15. aprill, 2012
- Encyclopaedia Britannica <http://www.britannica.com> 15. aprill, 2012
- Encyclopedia.com <http://www.encyclopedia.com> 16. aprill, 2012
- Gorak-Sosnowska, K., Kubarek, M. 2009. Islamimaailmas. Didaktiline materjal keskkooliõpetajatele. Tallinn: Jaan Tõnissoni Instituut.
- Hämeen-Anttila, J. 2006. Islami taskusõnastik. Tallinn: Koolibri.
- Institute for Social Policy and Understanding <http://ispu.org> 17. mai, 2012
- Islamic-Dictionary.com <http://www.islamic-dictionary.com/> 16. aprill, 2012
- KNAB. Keelte koodid/Codes of languages <http://www.eki.ee/knab/kd.htm> 15. mai, 2012
- Kull, R., Mägi, R. 2009. Võõrsõnastik. Tallinn: TEA Kirjastus
- Meie elu juht islam. Islami mõisted. <http://meie-elu-juht-islam.blogspot.com/search/label/Islami%20m%C3%B5isted> 10. aprill, 2012
- Merriam-Webster. <http://www.merriam-webster.com/dictionary> 14. aprill, 2012
- Oxford Islamic Studies Online <http://www.oxfordislamicstudies.com> 17. mai, 2012
- Pedersen, T.,T. Transliteration of arabic http://transliteration.eki.ee/pdf/Arabic_2.2.pdf 25. aprill, 2012
- Schimmel, A. 2001. Islam. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus
- The Free Dictionary by Farlex <http://www.thefreedictionary.com> 17. mai, 2012

**LISA:
ET – EN REGISTER**

A

aamen	Amin
<i>abaya</i>	Abayah
Abd, abd	Abd
Abu, abu	Abu
<i>adab</i>	Adab
<i>adan</i>	Adhan, Azan
adat	Adat
<i>adra</i>	Adhraa
<i>ahadit</i>	Ahadith, Hadiths
<i>ahira</i>	Akhira(h)
<i>ahkam</i>	Ahkam
<i>ahlaq</i>	Akhlaq
<i>ahl ul-kitab</i>	Ahl al-Kitab
ajatolla	Ayatollah
<i>alhamdulillah</i>	Alhamdulillah
<i>alim</i>	Alim
Alkoraan	Quran
Allah	Allah
Ama, ama	Ama
<i>amira</i>	Amirah
<i>ansar</i>	Ansar
<i>aqida</i>	Aqidah
<i>aqiqa</i>	Aqiqah
<i>asr</i>	Asr
<i>at-taqwim al-hijri</i>	At-Taqwim al-Hijri, Hijri calendar
<i>at-taqwim al-islami</i>	At-Taqwim al-Islami
<i>audu billahi min aš-šaytani r-rajim</i>	Audhu billahi min ashshaytani rrajim

<i>awra</i>	Awrah
<i>aya</i>	Ayah
<i>ayat</i>	Ayat

B

<i>basimala</i>	Basmalah
<i>bida</i>	Bidah
<i>bin</i>	Bin
<i>bint</i>	Bint
<i>bismillah</i>	Bismillah
<i>bismi-llahi r-rahmani r-rahim</i>	Bismillahi r-rahmani r-rahim
<i>bišt</i>	Bisht
burka	Burqa
<i>burqini</i>	Burqini

D

<i>dabiha</i>	Dhabihah
<i>daif</i>	Daif
<i>dawa</i>	Dawah
<i>dimmi</i>	Dhimmi
<i>din</i>	Din
<i>dišdaša</i>	Dishdashah
džihaad	Jihad
džinn	Jinn
<i>dua</i>	Dua
<i>du l-hijja</i>	Dhu al-Hijja
<i>du l-qada</i>	Dhu al-Qadah
<i>dunya</i>	Dunya

E

emiir Amir, Emir

F

faatiha Fatihah

fajr Fajr

fakiir Faqir

faqih Faqih

fard Fard

fatvaa Fatwa

fikh Fiqh

fitna Fitnah

fitra Fitrah

fuqaha Fuqaha

G

gaib Ghaib

ghasi Ghazi

gusl Ghusl

gutra Ghutrah

H

haafiz Hafiz

hadiith Hadith

hadiith qudsi Hadith Qudsi

hadž Hajj

hadži	Hajji, Hajjah
<i>halal</i>	Halal
<i>hamdala</i>	Hamdalah
<i>hanafi</i>	Hanafi
<i>hanbali</i>	Hanbali
<i>hanif</i>	Hanif
<i>hanifa</i>	Hanifah
hara(a)dž	Kharaj
<i>haram</i>	Haram
<i>hasana</i>	Hasana
<i>hasan</i>	Hasan
<i>hatta</i>	Hattah
<i>hawf</i>	Khawf
hedžra	Hijrah
hidžaab	Hijab
hidžra	Hijrah
hijab	Hijab
<i>himar</i>	Khimar
<i>huff</i>	Khuff
<i>hukm</i>	Hukm
<i>hula</i>	Khula
<i>hutba</i>	Khutbah

I

<i>ibada</i>	Ibadah
iblis	Iblis
ibn	Ibn
<i>id</i>	Eid, Id
<i>id ul-adha</i>	Eid ul-Adha, Id ul-Adha
<i>id ul-fitr</i>	Eid ul-Fitr, Id ul-Fitr
<i>iftar</i>	Iftar

<i>ihram</i>	Ihram
<i>ijma</i>	Ijma
<i>ijtihad</i>	Ijtihad
imaam	Imam
<i>iman</i>	Iman
<i>injil</i>	Injil
intifaada	Intifadah
intifada	Intifadah
<i>iqal</i>	Iqal, Agal
<i>iqama</i>	Iqamah
islam	Islam
<i>isnad</i>	Isnad
<i>istiada</i>	Istiadhah
<i>iša</i>	Isha
<i>itab</i>	Itab
<i>itim</i>	Ithim
<i>izar</i>	Izar

J

<i>jafari</i>	Jafari
<i>jahannam</i>	Jahannam
<i>jahiliyya</i>	Jahiliy(y)ah
<i>jalabiya</i>	Jalabiyah
<i>janaba</i>	Janabah
<i>janaza</i>	Janazah
<i>janna</i>	Jannah
jihad	Jihad
<i>jilbab</i>	Jilbab
<i>jumada at-taniya</i>	Jumada al-Thani
<i>jumada l-ahira</i>	Jumada al-Akhira
<i>jumada l-ula</i>	Jumada al-Ula

K

Kaaba	Kaaba
kaadi	Qadi
ka(a)fir	Kafir
<i>kalam</i>	Kalam
kalifaadisüsteem	Khilafah system, Caliphate system
kalifaat	Khilafah, Caliphate
kaliif	Khalifah, Caliph
<i>kandura</i>	Kandurah
kibla	Qiblah
kismet	Qismah
Koraan	Quran
<i>kufiyya</i>	Kufiyyah

L

<i>la ilaha illallah</i>	La ilaha illallah
<i>lailat ul-qadr</i>	Lailat ul-Qadr

M

<i>madhab</i>	Madhab
<i>magrib</i>	Maghrib
<i>mahram</i>	Mahram
<i>mahr</i>	Mahr
<i>makruh</i>	Makruh
<i>malak</i>	Malak
<i>maliki</i>	Maliki
<i>mašada</i>	Mashadah
<i>mawdu</i>	Mawdu

<i>mawt</i>	Mawt
medrese	Madrasah
Meka	Mecca
mihrab	Mihrab
minarett	Minaret
minbar	Minbar
<i>miswak</i>	Miswak
moslem	Muslim
mošee	Masjid, Mosque
<i>muallim</i>	Muallim
<i>mubah</i>	Mubah
<i>mubarak</i>	Mubarak
mudžahiid	Mujahid
mudžtahiid	Mujtahid
muessin	Muezzin
muezzin	Muezzin
muetsin	Muezzin
<i>mufassir</i>	Mufassir
mufti	Mufti
<i>muhaddit</i>	Muhaddith
<i>muhajjaba</i>	Muhajabah
<i>Muhammadun rasulu llah</i>	Muhammadun rasulullah
<i>muharram</i>	Muharram
<i>muhkam</i>	Muhkam
mulla	Mawla, Mullah
<i>mumin</i>	Mumin
<i>munafiq</i>	Munafiq
<i>murtad</i>	Murtad
<i>musalla</i>	Musalla
<i>mushaf</i>	Mushaf
muslim	Muslim
<i>mustahabb</i>	Mustahabb
<i>mustaqbal</i>	Mustaqbal

<i>mušrik</i>	Mushrik
<i>mutašabih</i>	Mutashabih
mutaziliit	Mutazili
<i>muttahira</i>	Muttahirah
<i>muttaqi</i>	Muttaqi
<i>muwahhid</i>	Muwahhid

N

<i>najasa</i>	Najasah
<i>najis</i>	Najis
<i>nar</i>	Nar
<i>našid</i>	Nashid
<i>nawafil</i>	Nawafil
nikaab	Niqab
<i>nikah</i>	Nikah
<i>niyya</i>	Niyyah
<i>nubuwwa</i>	Nubuwwah
<i>nur</i>	Nur

Q

<i>qabr</i>	Qabr
<i>qadim</i>	Qadim
<i>qadr</i>	Qadr
<i>qiyama</i>	Qiyamah
<i>qunut</i>	Qunut

R

<i>rabi ul-awwal</i>	Rabi ul-Awwal
<i>rabi ut-tani</i>	Rabi ul-Thani
<i>rahma</i>	Rahma
<i>rajab</i>	Rajab
<i>raja</i>	Rajah
<i>rajim</i>	Rajim
<i>rakaa</i>	Rakaah
ramadaan	Ramadhan
<i>rasul</i>	Rasul
<i>rasulullah</i>	Rasulullah
<i>rašidun</i>	Rashidun
<i>riba</i>	Riba
<i>rida</i>	Rida
<i>rihla</i>	Rihlah
<i>rizq</i>	Rizq
<i>riya</i>	Riya
<i>rukni</i>	Rukn
<i>ruku</i>	Ruku
<i>ruqya</i>	Ruqyah

S

saatan	Shaytan
<i>sabr</i>	Sabr
<i>sadaqa</i>	Sadaqah
<i>safar</i>	Safar
<i>sahaba</i>	Sahaba
<i>sahih</i>	Sahih
<i>sajda</i>	Sajdah
salaat	Salah, Salat

<i>salaf</i>	Salaf
<i>salam</i>	Salam
<i>salam aleikum</i>	Assalamu alaikum
saum	Sawm
<i>siwak</i>	Siwak
<i>subhanallah</i>	Subhanallah
sufism	Sufism
<i>suhur</i>	Suhur
<i>sujud</i>	Sujud
sultan	Sultan
sunna	Sunnah
sunniit	Ahl us-Sunnah wal-Jamaa, Sunnite
<i>sutra</i>	Sutra
su(u)fi	Sufi
suura	Surah

Š

<i>šaban</i>	Shaban
<i>šafii</i>	Shafii
šahaada	Shahadah
šaitaan	Shaytan
šariaat	Shariah, Shariat
šariif	Sharif
<i>šawwal</i>	Shawwal
šeik	Shaykh
šeriif	Sharif
šiiia	Shiah
šiiit	Shii, Shiite
šiiitlus	Shiah
<i>šimag</i>	Shimagh
<i>širk</i>	Shirk

Z

<i>zabur</i>	Zabur
zakaat	Zakah, Zakat
zakaat <i>ul-fitr</i>	Zakat ul-Fitr
zakaat <i>ul-mal</i>	Zakat ul-Mal
zamzam	Zamzam
<i>zaniy</i>	Zaniy
<i>zawaj</i>	Zawaj
zikr	Dhikr, Zikr
<i>zina</i>	Zina
<i>zuhr</i>	Dhuhr, Zuhr

T

<i>taba t-tabiiun</i>	<i>Taba t-Tabiun</i>
<i>tabiun</i>	Tabiun
<i>tafsir</i>	Tafsir
<i>tagut</i>	Taghut
<i>tahara</i>	Taharah
<i>tahir</i>	Tahir
<i>takbir</i>	Takbir
<i>takfir</i>	Takfir
<i>talaq</i>	Talaq
talib	Talib
<i>taqiya</i>	Taqiyah
<i>taqwa</i>	Taqwa
<i>tarawih</i>	Tarawih
<i>tarbuš</i>	Tarbush
<i>tasbih</i>	Tasbih
<i>taslim</i>	Taslim
<i>tašahhud</i>	Tashahhud

<i>tawab</i>	Thawab
<i>tawaf</i>	Tawaf
<i>tawb</i>	Thawb
<i>tawba</i>	Tawba
<i>tawhid</i>	Tawhid
<i>tawwud</i>	Tawwudh
<i>tayammum</i>	Tayammum

U

ulamaa	Ulama
<i>ulama</i>	Ulama
<i>umma</i>	Ummah
<i>umm</i>	Umm
<i>umra</i>	Umrah
<i>ustad</i>	Ustadh

V

vakf	Waqf
vesiir	Wazir

W

<i>wafat</i>	Wafat
<i>wajib</i>	Wajib
<i>wali</i>	Wali
<i>walima</i>	Walimah
<i>wasiya</i>	Wasiyah
<i>wiswas</i>	Wiswas

witr
wudu

Witr
Wudu

SUMMARY

University of Tartu
Institute of Germanic, Romance and Slavonic Languages and Literatures

Helis Kuivjõgi

**Islami mõistete ja enamlevinud käibefraaside inglise-araabia-eeesti valiksõnastik
English-Arabic-Estonian Dictionary of Islamic Terms and Common Phrases**

Master's thesis

2012

Supervisors: Enn Veldi, Kätlin Hommik-Mrabte

Number of pages: 91

The objective of this Master's thesis was to prepare a dictionary of islamic words and common phrases in English, Arabic and Estonian. As there is little material on terminology of islam that have been published in Estonia, the need for such dictionary is imminent. The target group of this dictionary is mainly Estonian muslims, but also includes translators/interpreters, journalists, theologists and random users.

In the future, the author plans to adapt the terms of this dictionary into more specific islamic terminology.

The Master's thesis comprises an introduction and a theoretical and practical part. In the first half of the theoretical part, the author provides a brief overview of islam, Arabic language and Romanization of Arabic. Further on, the author analyzes the different ways of Romanization of Arabic in Estonian.

The author also explains the grammatical weaknesses of Romanization of Arabic in Estonian and gives examples of common grammar and pronunciation mistakes in the international Romanization of Arabic in the concept of Estonian language.

The second half of the theoretical part is dedicated to the practical aspects of compiling this dictionary – the description of principles followed when choosing English entries and their equivalents in Arabic, Estonian and Romanization. The author also introduces the structure of the dictionary and its entries.

The second or the practical part of the Master's thesis includes the Dictionary of Islamic terms and common phrases in English-Arabic-Estonian.

The dictionary is supplemented by Annex with Estonian-English index.

Keywords: islam, Arabic, Romanization, transliteration, transkription, loan words, pronunciation